

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSÁNAK HIVATALA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

**Az alapvető jogok biztosának
2023. évi átfogó jelentése
a Fogyatékosügyei Független
Mechanizmus tevékenységéről**

2024

Minden jog fenntartva

Kiadó: Alapvető Jogok Biztosának Hivatala
1055 Budapest, Falk Miksa utca 9-11.
Telefon: 475-7100, Fax: 269-1615
Internet: www.ajbh.hu
Felelős kiadó: Dr. Kozma Ákos
Szerkesztő: Dr. Vizeli Ákos

Tartalom

Rövidítések jegyzéke	4
Bevezetés	5
1. A független mechanizmus működésének jogi háttere	7
1.1. Magyarország Alaptörvénye	7
1.2. Nemzetközi szerződések.....	7
1.2.1. ENSZ dokumentumok	7
1.3. Alapvető jogok biztosáról szóló törvény.....	10
2. A független mechanizmus feladatainak teljesítésében részt vevő munkatársak	10
3. A független mechanizmus civil szervezetekkel történő együttműködése	11
3.1. A Fogyatékoságügyi Tanácsadó Testület.....	11
3.2. A Tanácsadó Testület ülései	12
4. A Független Mechanizmus jelentései	14
4.1. A jelentés részei	14
4.2. A jelentés közzététele	15
5. A Független Mechanizmus 2023. évi tevékenysége	15
5.1. Az egyéni panaszbeadványok kezelésével kapcsolatos tevékenysége	15
5.1.1. Egyéni beadványok alapján indult vizsgálatok nyomán kiadott jelentések ...	17
5.2. A Független Mechanizmus hivatalból indult vizsgálatai	21
5.2.1. A korábbi ombudsmani jelentések utánkövetése körében hivatalból indult vizsgálatok.....	21
5.2.2. A fogyatékosággal élő személyek és pszichiátriai betegek bentlakásos és nappali ellátást nyújtó intézményeinek működése tárgyában folytatott ombudsmani vizsgálatok.....	29
5.3. A Független Mechanizmus jogalkotással kapcsolatos tevékenysége	43
5.3.1. A független mechanizmus jelentéseiben megfogalmazott javaslatok	43
5.3.2. Jogszabályok tervezetével kapcsolatos javaslatok	44
6. A Független Mechanizmus hazai és nemzetközi kapcsolatai	45
7. Összefoglalás.....	47

Rövidítések jegyzéke

Ajbt.	Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. tv.
CRPD	Convention on the Rights of Persons with Disabilities a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és a hozzá kapcsolódó Fakultatív jegyzőkönyv; kihirdette a 2007. évi XCII. tv.
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
Főigazgatóság	Fogyatékossgügyi Főigazgatóság
Főosztály	Fogyatékossgügyi Főosztály
Hivatal	Alapvető Jogok Biztosának Hivatala
Tanácsadó Testület	Fogyatékossgügyi Tanácsadó Testület
Független Mechanizmus	Fogyatékossgügyi Független Mechanizmus
Bizottság	Fogyatékossggal Élő Személyek Jogainak Bizottsága

Bevezetés

A Fogyatékossgal Élő Személyek Jogairól Szóló Egyezményben (CRPD) foglalt jogok és a tagállamok által vállalt kötelezettségek érvényesülésének nemzeti szintű monitorozása érdekében az egyezmény 33. cikkének 2. pontja előírja, hogy a részes államoknak olyan független belső mechanizmust kell kialakítaniuk és működtetniük – összhangban a független nemzeti intézményekre vonatkozó nemzetközi előírásokkal –, amely segíti, védi, és ellenőrzi a tagállami kötelezettségek végrehajtását, és a fogyatékos személyek jogainak érvényesülése érdekében rendszeresen vizsgálja a kormányzati intézkedéseket és azok hatékonyságát. A három funkció egymást kiegészítve támogatja a CRPD-ben foglalt előírások megvalósulását.

A független mechanizmus szerepe átfogó. Funkciója szerint a fogyatékosügyet érintően az életviszonyok minden területét lefedő feladatellátást, ehhez mérten összetett szakmai ismereteket és a területre vonatkozó tapasztalatot feltételez olyan működési keretek között, amelyek kellő függetlenséget és komplex hatáskört biztosítanak.

A CRPD előírásainak való maradéktalan megfelelés érdekében 2023. január 1-jével az alapvető jogok biztosának széles körű emberi jogi jogvédelmi tevékenysége kiegészült a CRPD 33. cikk 2. pontja szerinti fogyatékosügyei független mechanizmus keretrendszerének működésével összefüggő feladatokkal.¹ Mindezekre tekintettel az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalán belül egy elkülönült szervezeti egység, a Fogyatékosügyei Főigazgatóság került felállításra² az Egyenlő Bánásmódot Felelős Főigazgatósághoz és a Rendészeti Főigazgatósághoz hasonlóan.

A fogyatékos személyeket a CRPD alapján megillető jogok érvényesítésére az alapvető jogok biztosára korábban is megkülönböztetett figyelmet fordított az alapvető jogok biztosáról szóló törvény alapján, azonban a független mechanizmus felállítása tartalmát tekintve – a korábbi alapjogvédelmi funkciókhoz képest – hangsúlyos változást jelent. A független mechanizmus keretrendszerét megalapozó szabályok törvényi szintű rögzítése a CRPD végrehajtását segítő és ellenőrző független nemzeti intézmény számára immár a nemzetközi előírásoknak is megfelelő, erős jogosítványokkal rendelkező független szervezetet és sokkal koncentráltabb szakmai erőforrásokat biztosít.

Ezt a megfelelést garantálja többek között az intézményi működés törvényi szabályozása, a feladatellátáshoz megfelelő források költségvetésben történő biztosítása, a fogyatékosügyet érintő releváns szakmai tapasztalat előírása a munkatársak részére, és annak deklarálása, hogy a CRPD végrehajtásának nemzeti szintű monitorozását és az ellenőrzés folyamatát a fogyatékossgal élő személyek jogait érintően kiemelkedő elméleti tudással vagy gyakorlati tapasztalattal rendelkező szaktekintélyekből, illetve a fogyatékossgal élőket képviselő szervezetek delegáltjaiból álló, a civil társadalmat reprezentáló Fogyatékosügyei Tanácsadó Testület segíti.

Az alapvető jogok biztosára tevékenységének fókuszja a fogyatékos személyek jogainak védelmében tehát egyrészt az egyéni panaszokkal érintett tevékenységek, körülmények, hatósági döntések monitorozására irányul, másrészt a független mechanizmus feladatellátásának keretében tágabb hatókörű, átfogó, hivatalból indított vizsgálatokat is magában foglal.

Ezt a feladatkört erősíti, és kiemelten fontos azon új jogosítvány, mely szerint az alapvető jogok biztosára beadvány és felmerült visszasság hiányában is vizsgálhatja a fogyatékossgal élő személyek jogainak az Egyezménynek való megfelelés szerinti érvényesülését, továbbá a természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból is eljárást folytathat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy a beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.³

¹ Ajbt. 1. § (3) bekezdés és Ajbt. 39/N. § (megállapította a 2022. évi L. törvény 127. és 128.§-a)

² Ajbt. 39/Q. § (1) bekezdés

³ Ajbt. 39/O. § (1)-(2) bekezdés

Az alapvető jogok biztosa a fogyatékosügyei független mechanizmus feladatainak teljesítéséről évente átfogó jelentést készít, amelyet a Hivatal honlapján közzé kell tenni.⁴ Az alapvető jogok biztosának a független mechanizmus 2023. évi tevékenységéről kiadott átfogó jelentése egy, a feladatellátás célterületeit és fókuszpontjait kijelölő, a független mechanizmus működési feltételrendszerének megteremtését felölelő időszakról szóló beszámoló.

Magyarországon konszenzus van abban, hogy folyamatos erőfeszítéseket kell tennünk a fogyatékosokkal élő emberek jogainak előmozdítása, védelme, megőrzése és a veleszületett méltóságuk tiszteletben tartása érdekében. A jelen sajnálatosan felbolydult viszonyai között különösen fontos a hátrányos helyzetű emberek jogvédelme, a mindenkit megillető egyetemes jogok és a minden embert megillető méltóság érvényesülésének biztosítása.

Reményemet fejezem ki, hogy a független mechanizmus tevékenysége és tapasztalatai alapján készülő jelentések és a változásokat indukáló kezdeményezések, ha csak lépésenként is, de hozzájárulnak a fogyatékosokkal élő személyek alapvető jogainak minél teljesebb körű érvényesüléséhez, a fogyatékosügygel kapcsolatos társadalmi közgondolkodás pozitív változásához, a befogadás előmozdításához.

Budapest, 2024.

Dr. Kozma Ákos

⁴ Ajbt. 39/O. § (6) bekezdés

1. A független mechanizmus működésének jogi háttere

1.1. Magyarország Alaptörvénye

Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdése értelmében „Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”

A XV. cikk (5) bekezdése szerint „Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”

1.2. Nemzetközi szerződések

Az Alaptörvény értelmében Magyarországon az „alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg”.⁵ A törvényalkotás az Országgyűlés feladat- és hatáskörébe tartozik.⁶ Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat tartalmazó nemzetközi szerződéseket törvényben kell kihirdetni.⁷

1.2.1. ENSZ dokumentumok

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁸ 2. cikk 1. pontja alapján:

„Az Egyezségokmányban részes, valamennyi állam kötelezi magát, hogy tiszteletben tartja és biztosítja a területén tartózkodó és joghatósága alá tartozó minden személy számára az Egyezségokmányban elismert jogokat, minden megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.”

A 26. cikk rögzíti:

„A törvény előtt minden személy egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre. Erre tekintettel a törvénynek minden megkülönböztetést tiltania kell és minden személy számára egyenlő és hatékony védelmet kell biztosítania bármilyen megkülönböztetés ellen, mint amilyen például a faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés.”

A gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény⁹ 2. cikk 1. pontja alapján:

„Az Egyezményben részes államok tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat minden megkülönböztetés, nevezetesen a gyermeknek vagy szüleinek vagy törvényes képviselőjének faja, színe, neme, nyelve, vallása, politikai vagy más véleménye, nemzeti, nemzetiségi vagy társadalmi

⁵ Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés

⁶ Alaptörvény 1. cikk (2) bekezdés b) pont

⁷ A nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi L. törvény 9. § (1) bekezdés

1988. január előtt a Népköztársaság Elnöki Tanácsa (a továbbiakban: NET) a jogalkotás területén az Országgyűlést helyettesítő jogkörrel rendelkezett azzal, hogy az Alkotmányt nem módosíthatta és nem alkothatott törvény nevű jogforrást. A NET által alkotott, törvényi szintű jogforrás neve törvényerejű rendelet. A NET megszűnése óta törvényerejű rendelet nem bocsátható ki. A hatályos törvényerejű rendeletet csak törvénnyel lehet módosítani vagy hatályon kívül helyezni [20/1994. (IV. 16.) AB határozat IV/2. pont].

⁸ Magyarországon kihirdette: az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

⁹ Kihirdette: az 1991. évi LXIV. törvény

származása, vagyoni helyzete, cselekvőképtelensége, születési vagy egyéb helyzete szerinti különbségtétel nélkül.”

A 23. cikk alapján

„1. Az Egyezményben részes államok elismerik, hogy a szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermeknek emberi méltóságát biztosító, önfenntartását előmozdító, a közösségi életben való tevékeny részvételét lehetővé tevő, teljes és tisztos életet kell élnie.

2. Az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékos gyermeknek a különleges gondozáshoz való jogát, és a rendelkezésükre álló forrásoktól függő mértékben, az előírt feltételeknek megfelelő fogyatékos gyermeknek és eltartóinak, kérelemre, a gyermek állapotához és szülei vagy gondviselői helyzetéhez alkalmazkodó segítséget biztosítanak.

3. Tekintettel a fogyatékos gyermek sajátos szükségleteire, a 2. bekezdés értelmében nyújtott segítség a gyermek szüleinek vagy gondviselőinek anyagi erőforrásait figyelembe véve, lehetőség szerint ingyenes, és úgy kell alakítani, hogy a fogyatékos gyermek valóban részesülhessen oktatásban, képzésben, egészségügyi ellátásban, gyógyító-nevelésben, munkára való felkészítésben és szabadidő-tevékenységben oly módon, hogy ezek biztosítsák személyisége lehető legteljesebb kibontakoztatását kulturális és szellemi területen egyaránt.

4. Az Egyezményben részes államok a nemzetközi együttműködés szellemében előmozdítják a fogyatékos gyermekek megelőző egészségügyi ellátásával, orvosi, pszichológiai és funkcionális kezelésével, a gyógyító-nevelés módszereivel és a szakképzési intézményekkel kapcsolatos információk cseréjét és terjesztését, valamint az adatok hozzáférhetőségének biztosításával lehetővé teszik a részes államok számára, hogy ezeken a területeken javíthassák lehetőségeiket és szakismereteiket, bővíthessék tapasztalataikat. Ebben a tekintetben különösen figyelembe veszik a fejlődő országok szükségleteit.”

A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény¹⁰ 1. cikkének rendelkezése alapján:

„Fogyatékossgal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.”

A 4. cikk 1. a)-e) pontjai általános kötelezettségként rögzítik a következőket

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében.”

¹⁰ Kihirdette a 2007. évi XCII. törvény

Az 5. cikk alapján

„1. A részes államok elismerik, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre.

2. A részes államok megtiltanak a fogyatékoság alapján történő bárminemű hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékosággal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet.

3. Az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

4. A fogyatékosággal élő személyek tényleges egyenlőségének előmozdításához és eléréséhez szükséges különleges intézkedések a jelen Egyezmény értelmében nem tekintendők hátrányos megkülönböztetésnek.”

A Nemzeti szintű teljesítés és ellenőrzésre vonatkozó 33. cikk alapján

„1. A részes államok, szervezeti felépítésüknek megfelelően, a jelen Egyezmény végrehajtására vonatkozó ügyekre a kormányzaton belül kijelölnek egy vagy több koordinációs pontot, és mérlegelik egy kormányzati koordinációs mechanizmus létrehozását vagy kijelölését a különböző ágazatokban és szinteken történő kapcsolódó tevékenységek előmozdítására.

2. A részes államok, jogi és közigazgatási rendszerüknek megfelelően, az államon belül fenntartanak, megerősítenek, kijelölnek vagy létrehozhatnak egy vagy több független mechanizmust magában foglaló keretrendszerrel, a megfelelő módon, amely segíti, védi és ellenőrzi a jelen Egyezmény végrehajtását. E mechanizmus kijelölése vagy létrehozatala során a részes államok figyelembe veszik az emberi jogok védelmét és előmozdítását célzó nemzeti intézmények jogállásának és működésének alapelveit.

3. A civil társadalmat – különösen a fogyatékosággal élő személyeket és az őket képviselő szervezeteket – be kell vonni az ellenőrzési folyamatokba, és azokban teljes részvételüket biztosítani kell.”

A Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (a továbbiakban: Bizottság)¹¹ hatáskörébe tartozik többek között az egyezmény végrehajtásának figyelemmel kísérése, továbbá a kapcsolódó **Fakultatív jegyzőkönyv** alapján, hogy a részes államok joghatósága alá tartozó mindazon személyektől, személyek csoportjától vagy ezek nevében beadványt átvegyen és megvizsgáljon, akik állításuk szerint az Egyezmény rendelkezéseinek az adott részes állam által történő megsértésének sértettjei.¹²

Minden részes állam az Egyezménynek az adott államra vonatkozó hatálybalépését követő két éven belül, majd ezt követően legalább négyévente, vagy a Bizottság által kért időpontban átfogó jelentésben számol be a Bizottságnak az Egyezményben meghatározott kötelezettségek teljesítése érdekében tett intézkedéseiről, valamint az azok végrehajtásában megvalósított előrehaladásról. A Bizottság a jelentés megvitatását követően, a részes állam számára megfogalmazza az általa szükségesnek tartott javaslatokat és általános ajánlásokat.¹³

Az alapvető jogok biztosának a független mechanizmus tevékenysége keretében végzett tevékenységére a Bizottság általános útmutatásain túlmenően, az országspecifikus jelentésekkel kapcsolatos megállapítások, javaslatok, ajánlások is irányadók.¹⁴

¹¹ CRPD 34. cikk

¹² CRPD Fakultatív jegyzőkönyv 1. cikk 1. pontja

¹³ CRPD 35. cikk

¹⁴ Záró következtetések a Magyarországról szóló összevont időszakos jelentésre vonatkozóan:

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FCO%2FHUN%2FCO%2F1&Lang=en

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/HUN/CO/2-3&Lang=en

1.3. Alapvető jogok biztosáról szóló törvény

„Az alapvető jogok biztosa alapjogvédelmi tevékenységet lát el”¹⁵, amely tevékenység kiterjed a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok, így a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak védelmére is.

A Magyarország biztonságát szolgáló egyes törvények módosításáról szóló 2022. évi L. törvény módosította többek között az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvényt (továbbiakban: Ajbt.) is. Ennek megfelelően, 2023. január 1. napjától az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az alapvető jogok biztosának a független mechanizmus keretrendszere működésével kapcsolatos feladatait és ezzel összefüggő eljárását az Ajbt. külön fejezete szabályozza.

Az alapvető jogok biztosa a független mechanizmus feladatainak teljesítése körében rendszeresen vizsgálja – beadvány és felmerült visszasság hiányában is – a fogyatékossgal élők jogai CRPD-nek való megfelelés szerinti érvényesülését. A természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára. Jogosult kezelni eljárása keretében a fogyatékossgal élő személynek a vizsgálat szempontjából releváns egészségügyi adatait. Vizsgálata keretében betekinhet a fogyatékossgal élő személyt e minőségében érintő bírósági eljárás irataiba, a szakértői véleményekbe, valamint azokról másolatot kérhet. A helyszíni ellenőrzések során a független mechanizmus a vizsgált hatóság bármely helyiségeibe korlátozás nélkül beléphet, az összes a vizsgálat szempontjából releváns iratba betekinhet, azokról kivonatot és másolatot készíthet és – a vizsgált hatóság munkatársát is beleértve – bármely ott tartózkodó személyt meghallgathat.

Az alapvető jogok biztosa

- a) véleményezi a fogyatékossgügyet érintő jogszabályok tervezeteit, javaslatokat fogalmaz meg a fogyatékossgügyet érintő jogszabályok és közjogi szervezetszabályozó eszközök megalkotására, módosítására,
- b) részt vesz a fogyatékos személyek esélyegyenlőségének megteremtését célzó Országos Fogyatékossgügyi Program (a továbbiakban: Program), valamint az ahhoz kapcsolódó Intézkedési Tervek előkészítésében, ennek körében az előkészítést segítő javaslatokat fogalmaz meg, továbbá véleményezi a Program, valamint az Intézkedési Tervek tervezeteit,
- c) figyelemmel kíséri a Program végrehajtását, ennek körében véleményezi a Program, illetve az ahhoz kapcsolódó Intézkedési Tervek végrehajtásáról szóló beszámolókat,
- d) véleményezi a Fogyatékossgügyi Egyezmény végrehajtásáról szóló jelentést,
- e) javaslatokat, ajánlásokat tesz a Kormány tagjai számára a fogyatékos személyeket érintő kormányzati döntésekre, programokra, közreműködik azok előkészítésében,
- f) együttműködik az Országos Fogyatékossgügyi Tanáccsal a független mechanizmus feladatainak ellátása során.¹⁶

2. A független mechanizmus feladatainak teljesítésében részt vevő munkatársak

A független mechanizmus feladatai körében az alapvető jogok biztosa személyesen, és az e feladat teljesítésére általa felhatalmazott munkatársai útján is eljárhat. Az Ajbt. előírásai alapján az alapvető jogok biztosa által a független mechanizmus feladatainak teljesítésére

¹⁵ Alaptörvény 30. cikk (1) bekezdés

¹⁶ Ajbt. 39/O. § (1)–(5) bekezdés

felhatalmazott munkatársaknak a fogyatékosügyei szakterületen kiemelkedő elméleti tudással vagy szakmai gyakorlattal kell rendelkezniük.¹⁷

A független mechanizmus feladatainak teljesítésében való közreműködésre az alapvető jogok biztosa továbbá eseti vagy állandó jelleggel más szakértőket is felhatalmazhat.

A vizsgálati jogosultságok¹⁸ a felhatalmazás alapján a független mechanizmus keretében eljáró munkatársat is megilletik, az érintett hatóságokat, illetve azok vezetőit és munkatársait az Ajbt. 25. §-a alapján terhelő együttműködési kötelezettség velük szemben is fennáll.¹⁹

A független mechanizmus feladatainak teljesítésére az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala szervezetén belül elkülönült szervezeti egység, a Fogyatékosügyei Főigazgatóság (a továbbiakban: „Főigazgatóság”) jött létre.²⁰ A Főigazgatóság a területi irodák kialakításával elkezdett decentralizáció jegyében debreceni telephelyről, de országos hatáskörrel látja el feladatait.

3. A független mechanizmus civil szervezetekkel történő együttműködése

Az alapvető jogok biztosa a független mechanizmus feladatainak teljesítését a civil társadalom, különösen a fogyatékosokkal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával biztosítja.²¹ Ezzel egyidejűleg az emberi jogok érvényesülését és védelmét elősegítő tevékenysége során együtt kell működnie azon „szervezetekkel és nemzeti intézményekkel, amelyek célja az alapvető jogok védelmének előmozdítása.”²²

3.1. A Fogyatékosügyei Tanácsadó Testület

A Fogyatékosügyei Egyezmény szerinti mandátumának hatékonyabb ellátása és a civil társadalommal való szoros együttműködés kialakítása érdekében az alapvető jogok biztosa nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy a Fogyatékosügyei Tanácsadó Testület tagsága minél szélesebb körben reprezentálja a fogyatékos személyeket képviselő civil társadalmat. A Tanácsadó Testület felállítása érdekében kiírt pályázat eredményeként a testület egyrészt a fogyatékos emberek országos érdekvédelmi szervezetei és a fogyatékos emberek érdekében tevékenykedő vagy részükre szolgáltatást biztosító pályázati nyertes szervezetek delegáltjaiból, illetve az alapvető jogok biztosa által közvetlenül felkért történelmi egyházak és a fogyatékos tudomány képviselőiből álló 28 taggal kezdte meg működését.

A Tanácsadó Testület tagjai:

- Afázia - Az Újrabeszélők Egyesülete,
- Autisták Országos Szövetsége,
- CÉHálózat Egyesület - Civil Érdekvédelmi Hálózat,
- Civil út Alapítvány,
- Démoszthenész Beszédhibások és Segítőik Országos Érdekvédelmi Egyesülete,
- ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Fogyatékos és Társadalmi Részvétel Intézete,
- Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Szövetsége,

¹⁷ Ajbt. 39/Q. § (3) bekezdés

¹⁸ Lásd az Ajbt. 21., 22. és 26. §-át, a 27. § (1) és (2) bekezdését, a 39/B. §-át, valamint a 39/O. § (3)-(5) bekezdését.

¹⁹ Ajbt. 39/Q. § (5) bekezdés

²⁰ Ajbt. 39/Q. § (1) bekezdése, valamint az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala Szervezeti és Működési szabályzatáról szóló 1/2023. (VI. 16.) AJB utasítás 1. § (2) bekezdés a) és 24. § (1) bekezdés a) pontjai

²¹ Ajbt. 1.§ (3) bekezdés

²² Ajbt. 2.§ (5) bekezdés

- ÉTA Országos Szövetség,
- FICSAK - Fiatal Családosok Klubjának Egyesülete,
- Hallássérültek Kultúrájáért Alapítvány,
- Halmozottan Sérültek Heves Megyei Szülőszevetsége,
- Halmozottan Sérültek Országos Érdekvédelmi Szövetsége,
- Kézenfogva Alapítvány,
- Magyar Baptista Szeretetszolgálat,
- Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete,
- Magyar Katolikus Egyház,
- Magyar Máltai Szeretetszolgálat,
- Magyar Paralimpiai Bizottság,
- Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége,
- Magyar Zsidó Hitközösségek Szövetsége,
- Magyarországi Evangélikus Egyház,
- Magyarországi Református Egyházközösség,
- Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége,
- Pszichiátriai Érdekvédelmi Fórum,
- Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége,
- Siketvakok Országos Egyesület,
- Társaság a Szabadjogokért,
- Validity Alapítvány.

Garanciális jelentőséggel bír, hogy a Tanácsadó Testület felállítására és működésére vonatkozó alapvető szabályokat az Ajbt. határozza meg, rögzítve azt is, hogy a működés további szabályait az alapvető jogok biztosa normatív utasításban állapítja meg.²³

A Tanácsadó Testület tagjai tevékenységükért tiszteletdíjban nem részesülnek. A tagok a Tanácsadó Testületben való részvételük kapcsán felmerült igazolt költségeik – ideértve a személyi segítő, a jelnyelvi tolmács, a kommunikációs segítő, a valós idejű feliratozó alkalmazásával kapcsolatos költségeket is – megtérítését kérhetik.

A Tanácsadó Testület szakértelmével és tapasztalatával támogatja az alapvető jogok biztosát és a független mechanizmus működését, ennek keretében

- a) segíti az Ajbt. 39/O. § (5) bekezdésében foglalt feladatok ellátását;
- b) az Ajbt. 39/Q. § (4) bekezdésére tekintettel javaslatot tehet az alapvető jogok biztosa számára speciális szakismeretekkel rendelkező állandó vagy eseti szakértők felkérésére;
- c) a tagok az alapvető jogok biztosának felkérésére részt vesznek, illetve részt vállálnak a független mechanizmus által szervezett konferenciákon és műhelybeszélgetéseken, vagy más szakmai rendezvényen.

3.2. A Tanácsadó Testület ülései

A Tanácsadó Testület 2023. évben két ülést tartott.

Az ünnepélyes **alakuló ülésen** a Tanácsadó Testület elfogadta ügyrendjét, majd a tagok megismerkedtek a Fogyatékoságügyi Főigazgatóság szervezetével, feladataival és tevékenységével.

²³ Ajbt. 39/P. § és a 3/2023. (X. 5.) AJB utasítás a fogyatékoságügyi független mechanizmus feladatainak ellátását segítő Fogyatékoságügyi Tanácsadó Testület létrehozásáról és ügyrendjéről

A Tanácsadó Testület **második ülését** a Fogyatékoságügyi Főigazgatóság debreceni telephelyén tartotta meg az alapvető jogok biztosának kezdeményezésére. Az ülésen a tagok személyesen is megtekinthették a korszerű, minden követelménynek megfelelő, komplex módon akadálymentesített ügyfélszolgálatot és a munkatársak rendelkezésére álló irodákat, és személyesen is megismerhették a főigazgatóság munkatársait. Az ülésen továbbá elhangzott a Főigazgatóság szervezeti egységeként működő Fogyatékoságügyi Főosztály (a továbbiakban: Főosztály) éves szakmai tevékenységéről szóló beszámoló és a tervezett vizsgálatok rövid bemutatása. Az alapvető jogok biztosa megerősítette, hogy számít a Tanácsadó Testület tagjainak együttműködésére és várja jelzéseiket, témajavaslatokat, amelyeket a Tanácsadó Testület ülésein közösen megvitatnának, illetve amelyek a független mechanizmus keretében indított vizsgálatok alapját képezhetik.

A Tanácsadó Testület üléseiről készült emlékeztetők a Hivatal honlapján közzétételre kerülnek.²⁴

²⁴ Ajbt. 39/P. § (7) bekezdés

4. A Független Mechanizmus jelentései

A független mechanizmus vizsgálatairól jelentés készül, amely tartalmazza a feltárt tényeket, az ezeken alapuló megállapításokat és következtetéseket.²⁵ A jelentés borítóján feltüntetésre kerül, hogy azt az alapvető jogok biztosa a független mechanizmus feladatainak teljesítése keretében – és nem pedig általános alapjogvédelmi tevékenysége körében – adja ki.

Az alapvető jogok biztosa „*eljárása során az annak lefolytatásához szükséges mértékben kezelheti mindazokat a személyes adatokat, valamint törvény által védett titoknak és hivatás gyakorlásához kötött titoknak minősülő adatokat, amelyek a vizsgálattal összefüggnek, illetve amelyek kezelése a vizsgálat eredményes lefolytatása érdekében szükséges*”.²⁶ Személyazonosításra alkalmas adatokat sem a részjelentések, sem a szakvélemények nem tartalmaznak.

Miután az „*alapvető jogok biztosának a vizsgálata során beszerzett iratok és tárgyi bizonyítási eszközök nem nyilvánosak*”²⁷, külső személyek számára sem a vizsgálattal összefüggésben készült feljegyzések, beszerzett dokumentumok sem az eljárás során, sem annak befejezését követően nem hozzáférhetőek.

4.1. A jelentés részei²⁸

A jelentés szerkezetét és tartalmát rugalmasan, a vizsgálat sajátosságaira tekintettel kell kialakítani. A jelentés szerkezeti elemei: az eljárás megindítása; az érintett alapvető jog(ok); a tényállás megfogalmazása; a vizsgálat megállapításai; az összegzés; valamint a megállapított visszásság orvoslása érdekében javasolt intézkedések.

Az eljárás megindításáról szóló jelentésrészben ki kell térni arra, hogy az eljárás beadvány alapján vagy hivatalból indult-e, és milyen hatóság milyen intézkedése miatt szükséges az alapvető jogok biztosának eljárása. Ismertetni kell továbbá az alapvető jogok biztosa hatáskörét megalapozó eljárási feltételeket is.

Az érintett alapvető jogokra vonatkozó jelentésrészben ismertetni kell, hogy a beadványt benyújtó személy által megjelölt vagy egyébként vélelmezett sérelem melyik alapvető jog sérelmével vagy sérelmének közvetlen veszélyével függ össze. Ehhez kapcsolódóan az Alaptörvény vonatkozó rendelkezését is idézni kell.

A tényálláshoz tartoznak mindazok a tények és adatok, amelyekre az alapvető jogok biztosa, a vizsgálati eljárás eredményeként tett megállapításait és intézkedéseit alapozza. A tényállás része a beadványt benyújtó személy által megjelölt vagy az ügyből egyébként kiolvasható sérelem vagy a sérelem veszélyének leírása, illetve más szervektől, valamint a közreműködőtől beszerzett, a szakszerű és objektív megállapítások megalapozásához szükséges adatok ismertetése. A tényállás részben a tényállási elemek nem értékelhetők, az alkalmazott vizsgálati módszereket azonban meg kell jelölni.

A vizsgálat megállapításai körében fel kell tárnai az összefüggést a tényállás, a jogszabályi háttér és az érintett alapvető jog vagy jogok között. A feltárt összefüggés alapján rögzíteni kell, hogy a vizsgált hatóság vagy szerv alapvető joggal összefüggő intézkedése vagy mulasztása megvalósított-e alapvető jogokkal kapcsolatos visszásságot vagy nem. Az alapvető joggal összefüggő visszásság, illetve annak veszélye megállapítása során a független mechanizmus

²⁵ Ajbt. 28. § (1) bekezdés

²⁶ Ajbt. 27. § (1) bekezdés

²⁷ Ajbt. 27. § (3) bekezdés

²⁸ Az alapvető jogok biztosa vizsgálatának szakmai szabályairól és módszereiről szóló 3/2015. (XI. 30.) AJB utasítás 29-34. §-ai

jelentése különösen a Fogyatékosággal Élő Személyek Jogainak Bizottsága²⁹, valamint az Alkotmánybíróság jogértelmezéseire hivatkozik.

Az intézkedéseket tartalmazó jelentésrészben meg kell fogalmazni az Ajbt. rendelkezéseinek megfelelő javaslatokat a vizsgálat során feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok orvoslása, illetve az alapvető jogok érvényesülését veszélyeztető körülmények megszüntetése érdekében. Az egyes intézkedéseket úgy kell megfogalmazni, hogy egyértelmű legyen, hogy azok melyik alapvető joggal kapcsolatos visszasságra vonatkoznak. Minden intézkedésnek vagy intézkedéscsoportnak tartalmaznia kell az Ajbt. azon rendelkezésére vonatkozó utalást, amely az intézkedést lehetővé teszi.

4.2. A jelentés közzététele

Az alapvető jogok biztosának jelentése nyilvános. A nyilvánosságra hozott jelentés nem tartalmazhat személyes adatot, minősített adatot, a törvény által védett titkot és hivatás gyakorlásához kötött titkot.³⁰

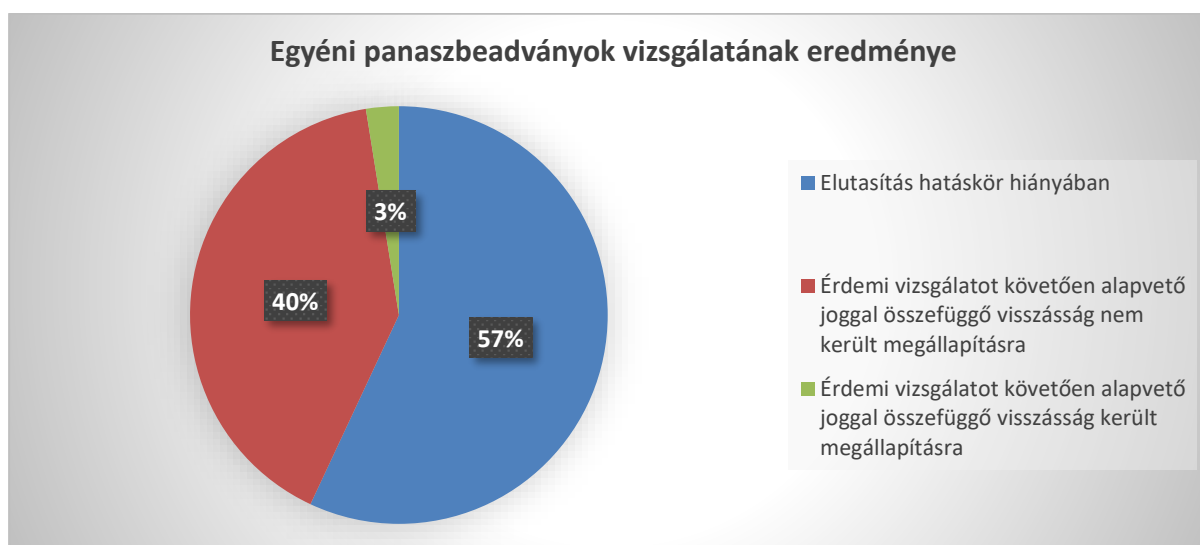
A független mechanizmus jelentéseit a vizsgálattal érintett szervek vezetőjének, az ajánlások címzettjeinek, beadvány alapján indult eljárás esetén a beadványtevőnek minden esetben megküldi.

A független mechanizmus jelentéseit a Hivatal honlapján digitális formában, bárki számára, korlátozástól mentesen, díjmentesen hozzáférhetővé kell tenni.³¹

5. A Független Mechanizmus 2023. évi tevékenysége

5.1. Az egyéni panaszbeadványok kezelésével kapcsolatos tevékenysége

A független mechanizmus keretében az ombudsman 2023. évben **81 egyéni panaszbeadványt** kezelt, amelyek közül 45 esetben hatáskör hiányát megállapító elutasító döntés született, míg **érdemi vizsgálat lefolytatására 36 esetben került sor**. Azon ügyekben is, amelyekben az alapvető jogok biztosa hatáskör hiányában nem járhatott el, a panaszosnak minden, az ügy szempontjából releváns tájékoztatást megadott.

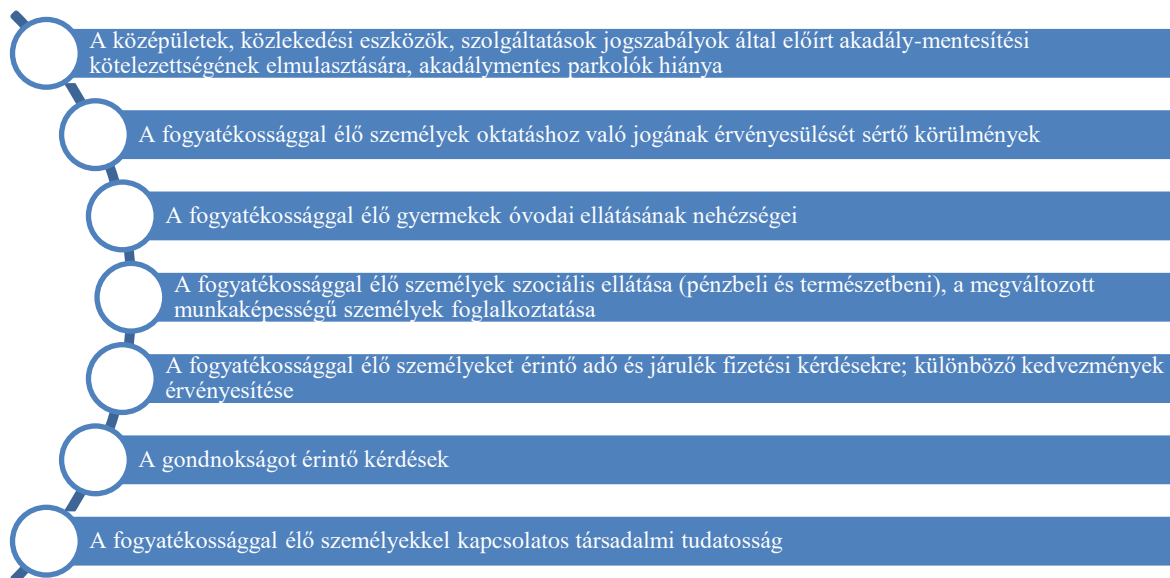

²⁹ A 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezmény 34. cikk

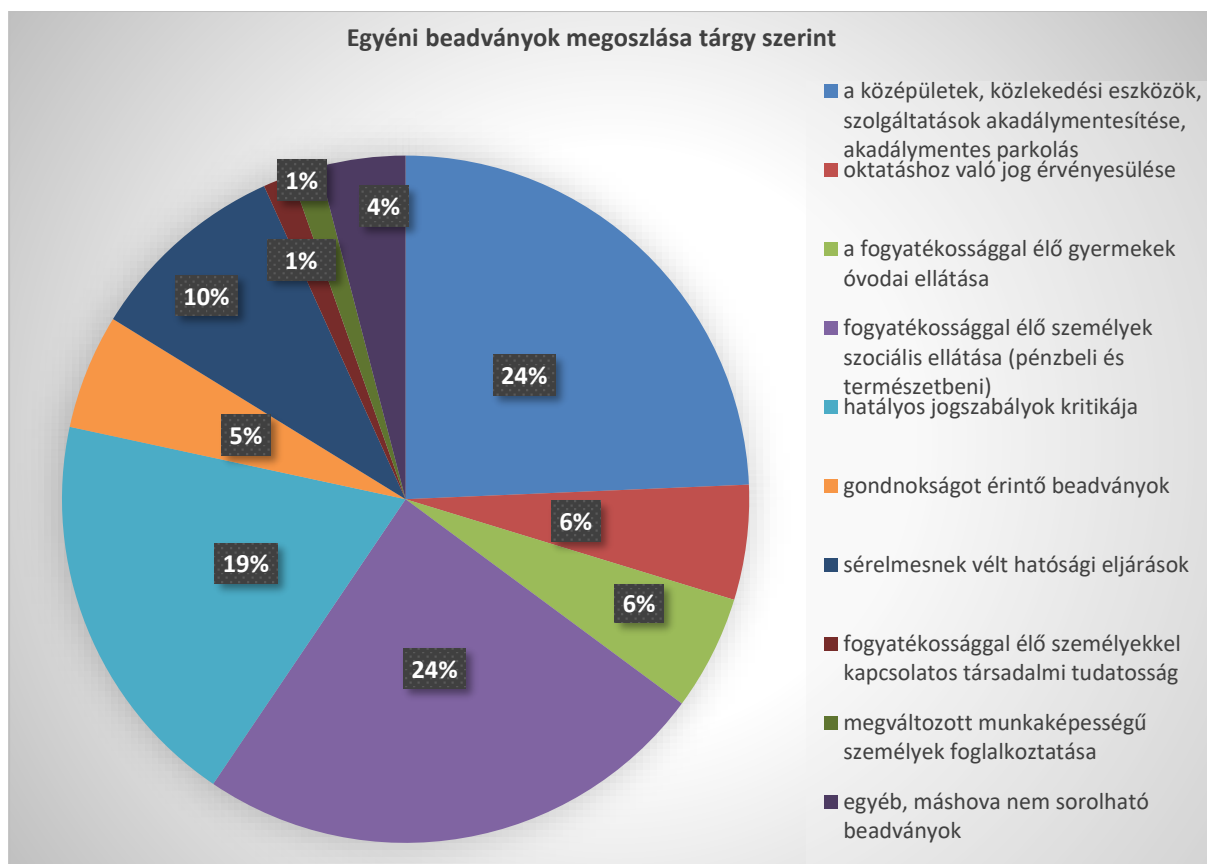
³⁰ Ajbt. 28. § (2) bekezdés

³¹ <https://www.ajbh.hu/en/jelentesek-inditvanyok-allasfoglalasok>

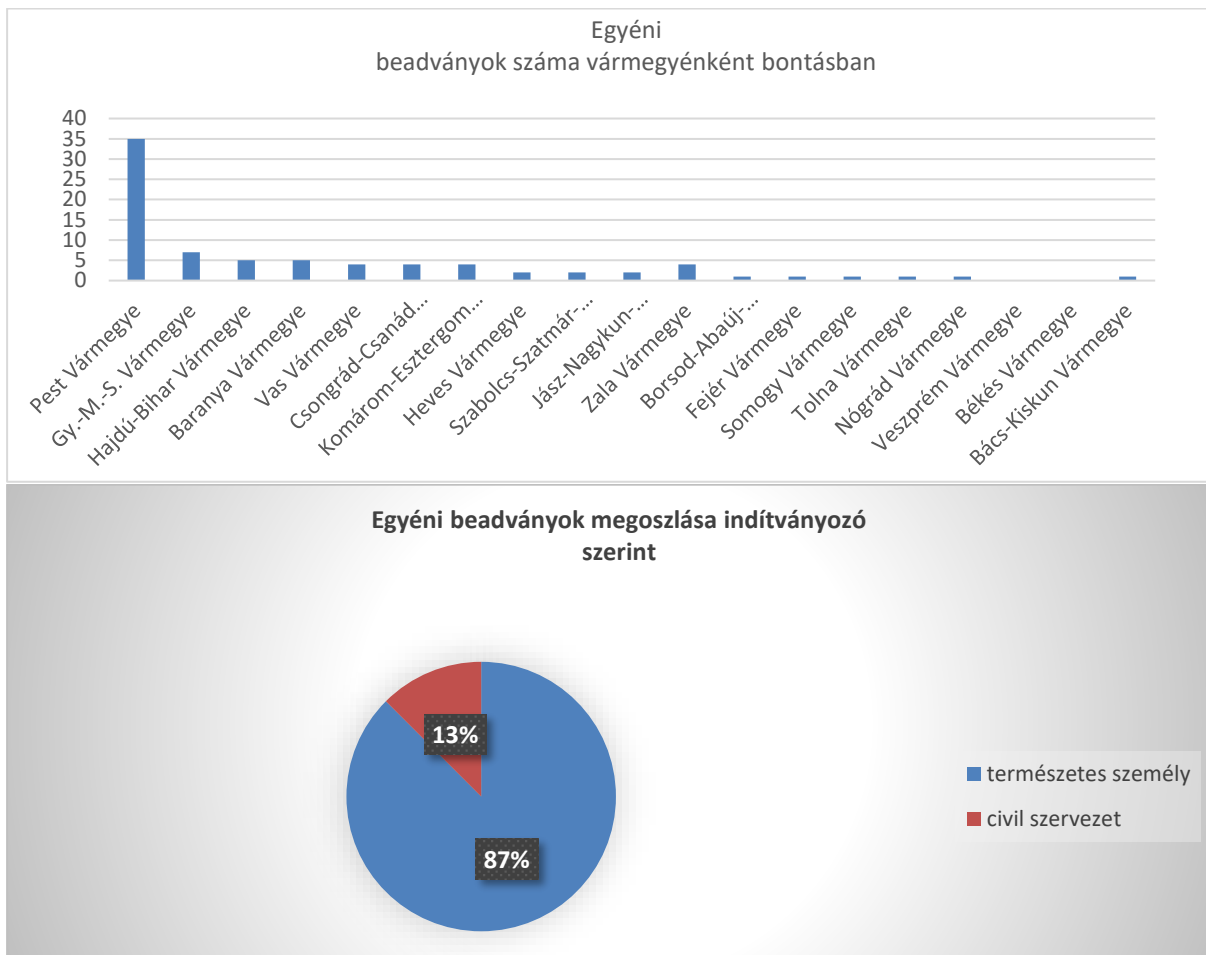
Az egyéni beadványok döntően a következő ügykörökre, területekre irányultak:

A fogyatékossgal élő személyek beadványai közül, **számarányuk szerint kiemelkednek** azok, amelyek a középületek, tömegközlekedési eszközök, szolgáltatások akadálymentesítésének hiányosságait, a fogyatékossgal élő személyek szociális ellátását, a sérelmesnek vélt hatósági eljárások kivizsgálását, vagy a hatályos jogszabályok kritikáját érintették.

A független mechanizmus által kezelt beadványok túlnyomó **többsége Pest Vármegyéből** érkezett, míg **Veszprém és Békés Vármegye** ebből a szempontból **egyáltalán nem volt érintett**.

5.1.1. Egyéni beadványok alapján indult vizsgálatok nyomán kiadott jelentések

A független mechanizmus által kezelt egyéni beadványok alapján 2023. évben indult vizsgálatok közül a következő két eset zárult le jelentés kiadásával.

Zebegényi Szabad-strand hozzáférhetőségével kapcsolatos vizsgálat

AJB-187/2023.

A Zebegényi Szabad-strand akadálymentességével kapcsolatos jelzés érkezett az alapvető jogok biztosához. A panaszos azt kifogásolta, hogy a Szabad-strandot felújították, a felújítás során azonban nem voltak figyelemmel a mozgásában korlátozott személyek szempontjaira, így számukra nem hozzáférhető például a napozó terasz, a vizesblokkok és az öltöző sem. A jelzés szerint a tervezési és a kivitelezési szakaszba sem vonták be a mozgáskorlátozott személyeket, az észrevételeikre érdemi visszajelzést nem kaptak.

Az ombudsman vizsgálatot indított és a panaszolt helyzet alapos megismerése, és a beruházás fogyatékosügyi körülményeire vonatkozó tájékozódás érdekében a település polgármesterének és az építésügyi hatóságnak az álláspontjáról, valamint az érintett fogyatékossgal élő személyek érdekvédelmét ellátó Mozgássérültek Budapesti Egyesület tapasztalatairól kért tájékoztatást. A kifogásolt körülmények keretei között az eljárás a Szabad-strand mozgásában korlátozott személyek számára való hozzáférhetőségének vizsgálatára terjedt ki, és nem érintette más fogyatékossgal élő személyek szempontjait.

A vizsgálat feltárta, hogy az Önkormányzat, mint fenntartó megbízása alapján a Szabad-strand Duna-parti részén strandolási feltételeket (két betonozott rámpa kihelyezése, a parti sáv homokkal felszórása, napvitorlák felszerelése, napozóágyak és székek biztosítása) alakítottak ki, a Dunai Szabad-strandok fejlesztése turisztikai pályázatok keretében pedig a nagyvízi meder melletti rézsús terepen kiszolgáló épületet – vizesblokkot (WC, zuhanyzó) és öltöző helyiséget

– létesítettek. Az Egyesület szakvéleménye alapján a Szabad-strand területe, a kiszolgáló épület nem akadálymentes, önállóan kerekesszékekkel nem közelíthető meg. Megfelelőnek találták ugyan a nyilvánosan elérhető tervdokumentációban megtervezett akadálymentesítési terveket, de a kivitelezés nem az azokban rögzítettek szerint valósult meg.

A kiszolgáló épületre vonatkozó tevékenységek minősültek építési engedély-kötelesnek, így az építésügyi hatóság a Duna-parti strand vonatkozásában nem vizsgálata az akadálymentességi követelményeket; a kiszolgáló épület vonatkozásában pedig megállapította, hogy az építmény a rendeltetési célja szerint megfelel az országos településrendezési és építési követelményekről szóló rendelet (OTÉK) által megkövetelt feltételnek, vagyis a biztonságos használat és akadálymentesség alapvető követelményeinek. Megállapította az alapvető jogok biztosa, hogy már a pályázati eljárás, adott esetben a tervezés, a kivitelezés, hatósági engedélyezési eljárások során hiányoztak, illetve nem érvényesültek azok az ellenőrzési mechanizmusok, amelyek garantálnák a Szabad-strand szolgáltatásainak egyenlő esélyű hozzáférését a fogyatékos személyek számára.

A vizsgálat során feltárt hiányosságok, és alapjogsértő jogalkalmazói gyakorlat oda vezetett, hogy figyelmen kívül hagyták az esélyegyenlőségre vonatkozó garanciák, így különösen a CRPD jelentésben is hivatkozott rendelkezéseit.

A vizsgálat során feltárt visszasságok a fogyatékos személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszasságot okoztak, továbbá nem feleltek meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem. Intézkedési javaslataival az alapvető jogok biztosa az önkormányzat polgármesteréhez, a belügyminiszterhez, az építési és közlekedési miniszterhez, valamint a Magyar Turisztikai Ügynökség Zrt. elnökéhez fordult, akik a tett és tervezett intézkedéseikről tájékoztatták az ombudsmant, a következők szerint:

A jelentés utóélete

Az Önkormányzattól kapott válasz szerint kiemelt figyelmet terveznek fordítani a Szabad-strand akadálymentesítésére. A válaszadás idején folyamatban lévő Településközpont Fejlesztés Kisfaludy projektnek a tervezési fázisában intézkedtek rehabilitációs szakember bevonásáról; ezen szakmai együttműködést valamennyi jövőbeni beruházás során tervezik igénybe venni. A Strand épületének akadálymentességével kapcsolatos intézkedési terv elkészítése érdekében a műszaki munkatársukkal és a főépítésszel felméri, hogy mely vonatkozásokban lehetséges az utólagos korrekció, az önkormányzat költségvetési forrásaira is tekintettel

A Kisfaludy 2030 Turisztikai Fejlesztő Nonprofit Zrt. igazgatóinak tájékoztatása szerint a Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program keretében megvalósuló projektek pályázati felhívásai tartalmazzák a rehabilitációs környezettervező szakmérnök kötelező bevonására vonatkozó rendelkezést, így a rehabilitációs szakmérnök már a tervezés kezdetétől bekapcsolódik a tervezési folyamatba, segíti a tervezőt a tervek elkészítésében, aláírja a terveket, rehabilitációs nyilatkozatot állít ki. Hangsúlyozták, hogy a pályázati felhívások esélyegyenlőségre, akadálymentesítésre vonatkozó rendelkezéseinek a jogszabályokban foglaltaknak való teljes körű megfeleléségére, az előírások maradéktalan érvényesítésére – a Magyar Turisztikai Ügynökséggel együttműködésben – a jövőben kiemelt figyelmet fordítanak.

Az Építési és Közlekedési Minisztérium építészeti államtitkára jelentésre adott válasza szerint az akadálymentességre vonatkozó szabályok betartása kiemelten fontos közérdek, amelynek érvényesülésében az építésügyi és építésfelügyeleti hatóságoknak központi szerepe van.

A jelentés intézkedéseiben foglalt felhívásnak megfelelően felhívják az építésügyi és építésfelügyeleti hatóságok figyelmét arra, hogy fokozott figyelmet fordítsanak a közhasználatú épületek engedélyezése és kivitelezésének ellenőrzése során az akadálymentesség feltételeinek érvényre juttatására, az épületek belső kialakítása és megközelítése tekintetében is.

Kitért arra is, hogy a válaszadás idején kidolgozás alatt állt a magyar építészetéről szóló új törvény; az ágazat törvényi joganyagának újraszabályozása során a kormányrendeleti

szabályozást is felülvizsgálni tervezték. A felülvizsgálat és a kodifikációs munka során – a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetségének egyidejű bevonásával – törekszenek arra, hogy a közhasználatú építményekre vonatkozó szabályokat az esélyegyenlőségi követelményeknek megfelelően alakítsák ki. Mindaddig a tervezők, kivitelezők és a hatóságok munkáját segítő, az akadálymentesítéshez kapcsolódó különböző szakmai segédletek aktualizálása érdekében felveszik a kapcsolatot a szakmai szervezetekkel. A *belügyminiszter válasza* szerint a közszolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférést, valamint az akadálymentesség biztosításának követelményeit az épített környezet alakításáról és védelméről szóló törvény, az OTÉK, a CRPD és az Országos Fogymódosítási Programról (2015-2025.) szóló OGY határozat rendelkezései részletesen meghatározzák. A *tapasztalatok szerint azonban a vonatkozó rendelkezések végrehajtása több esetben valóban nem teljes körű*. Ezzel együtt a belügyminiszter jelezte: fontosnak tartja – a költségvetési szempontok szem előtt tartása mellett – a jelentésnek a hozzáférhetőséggel kapcsolatos felmérések adatainak tárolására, értékelésére, bővítésére, a jó gyakorlatok összegyűjtésére és bemutatására szolgáló adatbázis létrehozására vonatkozó javaslatát. Ebből következően az adatbázis megvalósításához elengedhetetlen a feladatkör szerint érintett miniszterek és a fogyatékos személyek érdekében működő érdekvédelmi szervezetek szoros együttműködése. A *közös, konszenzusos javaslatok megfogalmazása érdekében munkacsoport felállítását kezdeményezte*. Az alapvető jogok biztosa az intézkedési javaslatok címzettjeinek válaszát elfogadta.

Egy pszichoszociális fogyatékossgal élő személy ellátási körülményeinek vizsgálata

AJB-901/2023.

Az ügyben jelzés érkezett az ombudsmanhoz egy 23 éves beteg pszichiátriai ellátásával kapcsolatban, sérelmezve többek között azt a helyzetet, hogy a beteg már több éve a Kórház pszichiátriai osztályán tartózkodik. Az alapvető jogok biztosa vizsgálatot indított és részletes tájékoztatást kért az érintett Kórház főigazgatójától, valamint a Belügyminisztérium gondoskodáspolitikáért felelős államtitkárától.

A vizsgálat feltárta, hogy az ügyben érintett pszichoszociális fogyatékossgal élő személy 2016 novembere óta tartózkodik a Kórház pszichiátriai osztályán, ahol pszichiátriai ellátásban részesül, kötelező gyógykezelés keretében. Az osztályvezető főorvos nyilatkozata szerint minden olyan terápiát megkap, amelyet a pszichiátria jelenlegi legmagasabb színvonalú ellátása megkövetel. A megkeresett szervek nyilatkozatai alapján a Kórház évek óta próbál a beteg számára megfelelő bentlakásos szociális intézményt keresni, de mindez a beteg egészségügyi állapota és veszélyeztető magatartása miatt eredménytelen volt. A megkeresett szociális intézmények a fogyatékossgal élő személy biztonságos ellátásának személyi és tárgyi feltételeinek hiányára hivatkozással a felvételi kérelmét elutasították. A kapott tájékoztatások nem tértek ki arra, hogy a bentlakásos intézményi ellátás mellett egyéb intézkedést kezdeményeztek-e, hogy a fogyatékossgal élő személy a kórházi osztályt elhagyhassa. Az orvosszakmai vélemények alapján az ügyben érintett fogyatékossgal élő személy szakmailag megfelelő és biztonságos ellátása magas biztonsági fokozatú körülmények között biztosítható. A CRPD Bizottság Záró észrevételeiben rögzítettek szerint hátrányosan megkülönböztetőnek tartja az egészségügyről szóló törvény azon rendelkezéseit, amelyek lehetővé teszik a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek személyes szabadságtól való önkényes megfosztását és gyógyintézetben való elhelyezését, fogyatékossgal és vélt veszélyesség alapján. A személyes szabadsághoz és biztonsághoz való jog jogi garanciáinak hiányát kifogásolta a CRPD Bizottság a pszichiátriai intézményekben, beleértve az igazságügyi pszichiátriai intézeteket is, ahol a fogyatékossgal élő személyek fogva tartása és orvosi kezelése határozatlan ideig tarthat, még akkor is, ha az időszakos bírósági felülvizsgálat úgy ítéli meg, hogy a kezelés és a fogva tartás már nem szükséges. Az emberi jogokon alapuló mentális egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének és hozzáférhetőségének hiányát állapította meg a CRPD Bizottság Magyarország, mint a CRPD részes állama, vonatkozásában.

A CRPD Bizottság javasolta Magyarországnak, hogy vizsgáljon felül és helyezzen hatályon kívül minden diszkriminatív jogi rendelkezést, amely legitimálja a személyek kényszerű kezelését és szabadságelvönását pszichoszociális fogyatékoságuk és vélt veszélyességük alapján; továbbá biztosítsa az ország, hogy minden kezelés minden esetben az érintett személy szabad és tájékoztatáson alapuló beleegyezésén alapuljon. A CRPD Bizottság e javaslatát már korábban, Magyarország első átfogó jelentésére vonatkozó Záró észrevételeiben is rögzítette. A CRPD Bizottság jogi garanciák biztosítását ajánlotta a pszichiátriai intézményekben – beleértve az igazságügyi pszichiátriai intézeteket is – élő személyek szabadsághoz és biztonsághoz való joga tekintetében; valamint a közösségi és emberi jogokon alapuló mentálhigiénés szolgáltatások és támogatás fejlesztését a részes állam egész területén.

Az alapvető jogok biztosa elismerte egyfelől a Kórháznak az érintett fogyatékosággal élő személy ellátását biztosító munkatársainak azt az elhivatottságát, amely a minél teljesebb orvosszakmai ellátásra irányult. Felhívta a figyelmet ugyanakkor, hogy a fogyatékosággal élő személyt másokkal azonos alapon megillető és egyenlő emberi méltóságából eredő alapvető jogai nem korlátozódhatnak ugyanakkor a csupán az orvosszakmailag megfelelő egészségügyi ellátásra. A szociális szféra szolgáltatásainak fejlesztésével, az egyes szakterületek – különös tekintettel az egészségügyi területre – szakmai együttműködésének biztosításával, a egészségügyről szóló törvény személyi szabadság korlátozására vonatkozó rendelkezéseinek a CRPD Bizottság hivatkozott ajánlásai szerinti felülvizsgálata, újragondolása eredményeképpen – a CRPD emberi jogi felfogását szem előtt tartó – multidiszciplináris szakmai alapokon nyugvó ellátási körülmények hozzáférhetősége realizálódhatna a magas támogatási szükségletű pszichoszociális fogyatékosággal élő személyek vonatkozásban.

Az ombudsmani vizsgálat feltárta, hogy a pszichoszociális fogyatékosággal élő személy egyedi igényeihez, szükségleteihez igazodó szociális és rehabilitációs ellátási körülmények hiánya miatt kialakult jogalkalmazási gyakorlat következtében az egészségügyről szóló törvény személyes szabadság korlátozhatóságára vonatkozó rendelkezései alapján kötelező gyógykezelés keretében a Kórház pszichiátriai osztályán közel 7 éve kvázi életvitelszerűen tartózkodik az ügyben érintett fogyatékosággal élő személy. Az alapvető jogok biztosa jelentésében ennek nyomán megállapította, hogy e gyakorlat a jogbiztonság követelményével, az ügyben érintett fogyatékosággal élő személy tekintetében pedig a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltóság jogával, a személyes szabadsághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosággal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okozott, továbbá nem felelt meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

Az alapvető jogok biztosa ajánlást fogalmazott meg a belügyminiszter számára. Felkérte, hogy biztosítsa és támogassa – a szaktárca érintett szakterületei és a fogyatékosággal élő személyek érdekeit képviselő szervezetek részvételével – egy olyan munkacsoport felállítását és ütemterv szerinti működését, amely feltérképezi a szükségleteket és előkészíti a CRPD Bizottság Záró észrevételeiben javasoltak érdemi érvényesülését garantáló intézkedéseket.

A jelentés utóélete

A belügyminiszter az ombudsman intézkedési javaslatait elfogadta, és levelében arról tájékoztatta az alapvető jogok biztosát, hogy az ellátási szükségleteket, valamint a vizsgálatral érintett, illetve a hasonló helyzetben levő személyek ellátásának komplex megoldási lehetőségeit feltérképező, fogyatékosággal élő személyek érdekképviseleti szervezeteit is bevonó munkacsoport létrehozása és ütemezett működése iránt szükséges lépéseket a Belügyminisztérium megteszi. A munkacsoport első ülését 2024. február hónapra tervezték.

A belügyminiszter kitért arra is, hogy a Fogyatékosággal Élő Személyek Jogaival Foglalkozó ENSZ Bizottság legutóbbi záróészrevételeinek történő megfelelés nyomán követési eljárása keretében Magyarországnak 2024. szeptember 10-ig kell benyújtania jelentését az előrehaladásról. A jelentés összehangolt előkészítése érdekében jelenleg is működik egy munkacsoport, amelynek munkájában a Belügyminisztérium szakterületei mellett a további érintett tárcák képviselői is közreműködnek. A belügyminiszter véleménye szerint a jelentésben

tett intézkedési javaslat ilyen módon, valamennyi lehetséges közreműködő bevonásával teljesül.

5.2. A Független Mechanizmus hivatalból indult vizsgálatai

Az alapvető jogok biztosa a 2023. évben, a független mechanizmus feladatainak teljesítése körben, hivatalból **41 vizsgálat megindításáról döntött**, amelyek közül **14 esetben adott ki jelentést**. A tárgyév hivatalból indult vizsgálatai elsősorban a korábbi, fogyatékosügy témakörében közzétételre került ombudsmani jelentések ajánlásainak utánkövetésére, valamint a fogyatékossgal élő személyek nagyobb csoportját érintő kérdések, illetve intézmények átfogó vizsgálataira irányultak.

5.2.1. A korábbi ombudsmani jelentések utánkövetése körében hivatalból indult vizsgálatok

Az alapvető jogok biztosa kiemelt célként határozta meg annak monitorozását, hogy a korábbi vizsgálati jelentéseikben megállapított alapvető jogokkal összefüggő visszasságokra tekintettel megfogalmazott intézkedési javaslatok alapján a címzett szervek milyen intézkedéseket hoztak, intézkedéseikkel a CRPD követelményeire mennyire voltak tekintettel, a feltárt hiányosságok, alapvető jogi visszasságok orvoslása megtörtént-e.

Az utánkövetéses vizsgálatok általános tapasztalata szerint az alapvető jogok biztosa jelentéseiben megállapított alapvető joggal összefüggő visszasság megszüntetése érdekében, az ombudsmani ajánlások címzettjei lehetőségük szerint igyekeztek minden intézkedést megtenni. Több esetben azok végrehajtása a vizsgálatok időpontjában is folyamatban volt.

Az ombudsman a korábbi jelentései utánkövetése tárgyában lefolytatott vizsgálatai körében kiadott 5 jelentése közül két esetben állapította meg, hogy az alapvető joggal összefüggő visszasság továbbra is fennáll, és erre tekintettel újabb intézkedési javaslatokat fogalmazott meg.

Az alapvető jogok biztosa, a korábbi ombudsmani jelentések utánkövetése körében hivatalból indult vizsgálatai nyomán az alábbi jelentések kiadásáról döntött.

A gondnokság alatt álló személyek és gondnokaik nyilvántartása

AJB-2823/2023.

Az alapvető jogok biztosának e vizsgálata az *AJB-135/2017.* számú jelentésében megfogalmazott javaslatokkal kapcsolatban, az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak a CRPD előírásai szerinti érvényesülése érdekében tett, illetve tervezett intézkedések megismerésére irányult. Ennek érdekében az ombudsman megkereste az Igazságügyi Minisztériumot és a Külgazdasági és Külügyminisztériumot.

Az *AJB-135/2017.* számú jelentés rögzítette, hogy a hiányosság, amely szerint ingyenesen és közvetlenül nem hozzáférhető olyan hiteles nyilvántartás, amely alapján megállapítható, hogy az adott ügyben érintett személy gondnokság alatt áll-e, ki a gondnoka, és a gondnoka miként érhető el, alkalmas arra, hogy rendszerszintű kiszámíthatatlanságot, így pedig a jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot valósítson meg, továbbá az érintett, gondnokság alatt álló személyek és gondnokaik tisztességes eljárásához való joga sérelmének közvetlen veszélyét idézze elő. Mindez pedig a cselekvőképességében korlátozott gondnokság alatt álló személyek vonatkozásában ugyancsak visszásságot okoz a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

Az alapvető jogok biztosja jelentésében felkérte az igazságügyi minisztert, hogy az adatvédelmi szempontokat is szem előtt tartva, fontolja meg, egy ingyenesen és közvetlenül hozzáférhető, a gondnokolt személyek és törvényes képviselőik adatait tartalmazó, közhiteles nyilvántartás létrehozását.

Felkérte a külgazdasági és külügyminisztert, hogy fontolja meg olyan intézkedések bevezetését, amelyek segítségével a konzuli szolgálat munkatársai az eljárásuk során meggyőződhetnek az egyes – különösen hagyatéki – ügyekben érintett személyek cselekvőképességéről, biztosítva számukra adott esetben a törvényes képviselő közbenjárását.

A független mechanizmus vizsgálata, és a jelentésben tett megállapítások azon szempontok rögzítésére irányulnak elsődlegesen, amelyek a jövőben segítségül szolgálhatnak a CRPD 12. cikkéből eredő kötelezettségeink minél teljesebb mértékben való végrehajtása érdekében tervezett hosszú távú intézkedésekhez, amelyek során nem hagyhatók figyelmen kívül a CRPD Bizottságnak Magyarország egyesített második és harmadik időszakos jelentéséhez kapcsolódó Záró észrevételeiben rögzített vonatkozó javaslatai sem.

Az igazságügyi szaktárca válasza szerint elkötelezett az alapjogok védelme és gyakorlati érvényesülése terén, a több szakterület feladatkörét érintő és együttműködését igénylő vizsgált kérdéskör megoldása érdekében egy széles körű felülvizsgálat lefolytatását tartja szükségesnek a nyilvántartási rendszerek átfogó, koncepcionális felülvizsgálata keretében. A Külgazdasági és Külügyminisztérium válasza szerint támogatja szakmailag azt a megoldási lehetőséget, hogy a hivatásos konzuli tisztviselők, illetve a konzuli szolgálat közvetlenül hozzáférhessenek a gondnokoltak nyilvántartásához, hogy teljeskörűen meggyőződhessenek az érintett magyar állampolgárok cselekvőképességéről. Ehhez ugyanakkor szükséges, hogy az Igazságügyi Minisztérium a gondnokoltak és az előzetes jognyilatkozatok nyilvántartásáról szóló törvény módosításának kezdeményezésével támogassa magának a jogalapnak a létrehozását a konzuli szolgálat részére a gondnokoltak nyilvántartásához való közvetlen hozzáféréshez.

A független mechanizmus vizsgálata feltárta, hogy az *AJB-135/2017.* számú jelentésben rögzített alapjogokkal összefüggő visszásság továbbra is fennáll a tekintetben, hogy ingyenesen és közvetlenül nem hozzáférhető olyan hiteles nyilvántartás, amely alapján megállapítható, hogy az adott ügyben érintett személy gondnokság alatt áll-e, ki a gondnoka és a gondnoka miként érhető el. Mindez alkalmas arra, hogy a jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okozzon, továbbá az érintett, gondnokság alatt álló személyek és gondnokaik tisztességes eljárásához való joga sérelmének közvetlen veszélyét idézzék elő.

A sérelmezett hiányosság a cselekvőképességében korlátozott gondnokság alatt álló személyek vonatkozásában ugyancsak visszásságot okoz a minden embert egyenlő mértékben megillető

emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben, továbbá nem egyeztethető össze a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem. Az alapvető jogok biztosa mindezekre figyelemmel jelentésében felkérte az igazságügyi minisztert, hogy az érintett szakterületek bevonásával – a jelenlegi, illetve a korábbi jelentésben tett megállapításokra és az esetlegesen megkezdett felülvizsgálati folyamatokra figyelemmel – fontolja meg egy ingyenesen és közvetlenül hozzáférhető, a gondnokolt személyek és törvényes képviselőik adatait tartalmazó nyilvántartás létrehozását.

A jelentés utóélete

Levelében az igazságügyi miniszter megerősítette a vizsgálat során megismert álláspontját, miszerint a gondnokság alatt álló személyek és a gondnokaik egységes nyilvántartása szabályrendszerének koncepcionális módosítása során elengedhetetlen a többi érintett szakterület, illetve szerv bevonása, valamint szoros együttműködés kialakítása. Az átfogó felülvizsgálat eredményéről a miniszter a tájékoztatásáról biztosította az ombudsmant.

A fogyatékossgal élő személyek kedvezményes mozijegy vásárlási lehetősége

AJB-2826/2023.

Az alapvető jogok biztosának e vizsgálata az *AJB-5442/2016. számú jelentésben* megfogalmazott javaslatok kapcsán, a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak a CRPD előírásai szerinti érvényesülése érdekében tett, tervezett intézkedések megismerésére irányult, így sor került az I.T. Magyar Cinema Kft. (Társaság) megkeresésére.

Az 2016-os vizsgálat feltárta, hogy a Társaság által működtetett mozikban kedvezményes jegyek voltak válthatók az egyes fogyatékossgokra tekintettel, azonban a Társaság vizsgált gyakorlata – miszerint fogyatékossgal élő személyek, más kedvezményezett, vagyis összehasonlítható helyzetben lévő csoport tagjaival (diák, nyugdíjas) szemben a fogyatékossgal élő személyek számára kialakított kedvezményes jegyet online felületen nem vásárolhatták meg –, a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okozott, továbbá nem felelt meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeinek sem. A Társaság Házirendje sem felelt meg a vonatkozó jogszabályi előírásoknak – a jegyárakra és kedvezményekre vonatkozó tájékoztatás hiányos volt, illetve a vonatkozó segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól szóló rendelet szerinti segítőkutya fogalom helyett csupán a vakvezetőkutya meghatározást használata –, amely tény a jogbiztonság követelményével összefüggésben visszásságot idéz elő, és az e rendelkezéseken alapuló téves jogalkalmazás egyéb alapvető jogokkal összefüggő visszásság bekövetkezésének lehetőségét hordozza magában az érintett személyek tekintetében. Az alapvető jogok biztosa felkérte a Társaságot, hogy kezdeményezze az online jegyvásárlási felületének olyan irányú átalakítását, amelyet követően valamennyi kedvezményezett kör – különös tekintettel a fogyatékossgal élő személyekre – vásárolhat online kedvezményes jegyet. Az ombudsman kezdeményezte a Társaság Házirendjének olyan irányú módosítását is, amely megfelel a fogyasztók világos és közérthető tájékoztatásával összefüggő elveknek és céloknak, a jegyárak és a kedvezményfajták, azok mértékét, igénybevételek feltételeit, az egyes jogosultságok igazolásának módját illetően, a Házirend segítőkutyaival kapcsolatos előírásait a rendelet terminológiájához illeszti. Végül a jelentésben kérte az alapvető jogok biztosa, hogy a Társaság munkatársai teljes körű tájékoztatást kapjanak a segítőkutya fogalmával és típusaival, a vonatkozó jogszabályi előírásokkal kapcsolatban.

A független mechanizmus vizsgálata feltárta, hogy az előzményi jelentésben tett ajánlásokkal összefüggésben, a Társaság folyamatosan monitorozza a szolgáltatásának a fogyatékossgal élő személyek számára való egyenlő esélyű hozzáférhetőségét. Ennek során a szolgáltatási

tevékenység – filmvetítés – jogosultsági körén belül egyrészt célzott intézkedéseket tett és tervez tenni (büfék, mozitermek átalakítása, Cinema City mobil alkalmazás), másrészt pedig egyes területeket jelenleg felülvizsgálják (weboldal teljesebb körű akadálymentességének felmérése, a felújításra nem tervezett mozitermek átalakítása). Ezen intézkedések körébe tartozik az online jegyvásárlási felület olyan irányú fejlesztése, amely lehetővé teszi a fogyatékossgal élő személyek kedvezményes online jegyvásárlását, továbbá a segítő kutyák mozitermekbe való beengedése. Mindezekkel tehát a Társaság eleget tett a 2016-os jelentés intézkedési javaslatainak. A Társaság vizsgált gyakorlata előremutató a jelentésben hivatkozott esélyegyenlőségi előírások alapján az egyenlő esélyű hozzáférhetőség relációjában az akadályok beazonosítása és fokozatos felszámolása, a fogyatékossgal élő személyekkel való együttműködés tekintetében.

Az alapvető jogok biztos a Társaság eljárásával kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszassággal kapcsolatos megállapítást és intézkedést nem tett.

A Bérce Idősek Otthona és Támogatott Lakhatás Heves Vármegye Intézmény vizsgálata

AJB-2827/2023.

Az alapvető jogok biztosának e vizsgálata az AJB-261/2017. számú jelentésében megfogalmazott javaslatok kapcsán, az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak a CRPD előírásai szerinti érvényesülése érdekében tett, illetve tervezett intézkedések megismerésére irányult, amelynek érdekében megkereste a Bérce Idősek Otthona és Támogatott lakhatás Heves Vármegye igazgatóját, valamint az Intézmény fenntartóját a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Heves Vármegyei Kirendeltségét.

Az alapvető jogok biztos a AIB-261/2017. számú jelentésében megállapította, hogy a vizsgált Bérce Idősek Otthona és Támogatott lakhatás Heves Vármegye intézmény működési gyakorlata az ellátottak egészségügyi ellátása tekintetében nem felelt meg a CRPD 4. cikkéből és a CRPD 25. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek. A személyi feltételek kapcsán a vizsgált Intézményben tartósan fennálló hiányosságok pedig, összességében a jogbiztonság követelményével és az ellátottak tekintetében a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltóságához való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben a visszasság bekövetkezésének lehetőségét hordozták magukban, így az intézményi működés nem felelt meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

A független mechanizmus vizsgálata feltárta, hogy az Intézmény eleget tett az AIB-261/2017. számú jelentésben foglalt intézkedési javaslatoknak. A jelenlegi működés személyi, tárgyi feltételek tekintetében megfelel a hatályos jogszabályi előírásoknak. Az Intézmény működési filozófiája, a fogyatékossgal élő személyek egyedi igényeinek és szükségleteinek megfelelő ellátás biztosítása a támogatott lakhatás szolgáltatás vonatkozásában elősegíti a CRPD 19. cikke szerinti, önálló életvitelhez való jog érvényesülését. Az ingergazdag infrastrukturális környezet és családi légkör hozzájárul a fogyatékossgal élő személyek méltó életkörülményeinek biztosításához. A támogatott lakhatás szolgáltatással a lakók közösségi befogadása is megvalósult, eredményesen integrálódtak a helyi közösségek életébe.

Az Intézmény vezetője az elmúlt években hatékony intézkedéseket tett a fogyatékossgal élő személyek egészségügyi ellátáshoz való egyenlő esélyű hozzáféréseinek javításáért. Egyrészt szakmaközi egyeztetéseket kezdeményezett a kórházi ellátással kapcsolatban, mely a lakók kórházi felvételének dokumentációjával kapcsolatos kérdéseken túl az Intézménybe történő visszaküldés és a gyógyszerelés területeit érintette. Az egyeztetés eredményeként kölcsönösen jó együttműködés kezdődött meg az egészségügyi ellátó rendszer és az Intézmény között, így a fogyatékossgal élő személyek egészségügyi ellátásának színvonala érezhetően javult.

Az Intézmény vezetőjének és a fenntartónak az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő esélyű hozzáférés megteremtése érdekében tett kezdeményezéseik meghatározó mértékben

hozzájárulnak az érintett személyek életminőségének javulásához, az alapvető jogaik és a CRPD-ben rögzítettek minél szélesebb körben való érvényesüléséhez.

Az alapvető jogok biztosa a vizsgálata során alapvető joggal kapcsolatos visszásságot nem állapított meg, ezért a jelentésben intézkedési javaslat megfogalmazására sem került sor.

A Vakok Boldog Batthyány-Strattmann László Katolikus Szociális Intézménye vizsgálata

AJB-2829/2023.

Az alapvető jogok biztosának e vizsgálata az AJB-297/2019. számú jelentésében megfogalmazott javaslatokkal kapcsolatban, az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak a CRPD előírásai szerinti érvényesülése érdekében tett, illetve tervezett intézkedések megismerésére irányult. Ennek érdekében megkereste a Batthyány-Strattmann László Otthon Fogyatékosok Otthonának, az Intézmény fenntartójának, a Kolping Oktatási és Szociális Intézményfenntartó Szervezetnek a vezetőjét, valamint a belügyminisztert.

Az alapvető jogok biztosa az AJB-297/2019. számú jelentésében megállapította, hogy a személyi és tárgyi feltételek tartós hiánya miatt többször meghosszabbított ideiglenes hatályú bejegyzés alapján a vizsgált bentlakásos intézmény működése az érintettek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben a visszásság bekövetkezésének lehetőségét hordozza magában, továbbá nem felel meg a CRPD 4. és 19. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek. Az alapvető jogok biztosa, a jelentésben felkérte az emberi erőforrások miniszterét, hogy a tárca hosszú távú, intézményi férőhely-kiváltási stratégia alapján tervezett intézkedései során fordítson különös figyelmet a szociális intézmények személyi, tárgyi, működési, szakmai feltételei biztosításának garanciáira, valamint a jelentésben rögzített alapvető jogok érvényesülésével összefüggésben tett megállapításokra.

A független mechanizmus vizsgálata feltárta, hogy az Intézmény a 2023. július 1-én bekövetkezett fenntartóváltást követően célzott intézkedéseket tett, illetve helyezett kilátásba a korábbi jelentésben megállapított, az ideiglenes hatályú működési engedély okául szolgáló személyi és tárgyi feltételekben fennálló hiányosságok orvoslása érdekében. A kapott tájékoztatás szerint a korábbi jelentésben rögzített, a tárgyi feltételeket érintő hiányosságokat részben már orvosolták, illetve az folyamatban van. Az Intézmény és az új fenntartó elkezdte megtervezni a férőhelyek létszámának csökkentését azért, hogy az otthon megfeleljen a jogszabályi előírásoknak, valamint az ellátottak számára biztosítani tudják az otthonos, komfortos lakókörnyezetet. A létszámcsökkentés megvalósítása 2025-2026. évre várható.

A korábbi ombudsmani jelentésben rögzített, a személyi feltételek hiányosságainak orvoslása, a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló rendelet alapján meghatározott szakmai létszám biztosítása érdekében a fenntartó az Intézményben olyan, a szakképzett munkaerő megtartását célzó ösztönzőket vezetett be, mint a rezsiámogatás és premizálás. A kapott válasz szerint a képzési előírások megfelelésének biztosítása érdekében a fenntartó saját szakképző intézetébe (Esztergomi Kolping Iskola) iskolázzák be a megfelelő képzettséggel nem rendelkező munkavállalókat, ezzel biztosítva a rendelet előírásainak való megfelelést.

A fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhely kiváltás komplex feladatrendszerében a Belügyminisztérium által az előzményi vizsgálat óta megtett intézkedések különös hangsúlyt helyeznek az ún. alapszolgáltatási gyűrű fejlesztésére és bővítésére, az intézményi ellátásról a közösségi alapú szolgáltatásokra való áttérésre.

Mindez nemcsak a „nagy létszámú intézmények helyett az intézményi elhelyezés jellemvonásaival ugyanúgy bíró kislétszámú intézmények” létrejövetelét kerüli el, hanem megteremti annak a lehetőségét, hogy megállítsa a bentlakást nyújtó intézményekbe történő beáramlást, valamint a családközeli megoldási lehetőségek biztosításával támogathatja azt,

hogy a fogyatékossgal élő gyermekek és felnőttek minél nagyobb számban élhessenek a saját családjukban, otthonukban. A kiváltási folyamatot ráadásul a Belügyminisztérium már szakmai irányítóként különböző eszközökkel támogatja. A fenntartók és szolgáltatók mellett a működést engedélyező és ellenőrző kormányhivatalok szakmai, módszertani támogatása is folyamatos, valamint a szaktárca az új szolgáltatások létrehozása esetén is már a tervezéstől segíti a folyamatot. A Belügyminisztérium szakmai, módszertani támogatása megteremti annak a lehetőségét, hogy az intézményi férőhely-kiváltási stratégia végrehajtása során a CRPD elvárásai érvényre juttatásra kerüljenek a tervezés, a kivitelezés és a működtetés során is.

A szociális törvény értelmében az ötven fő feletti, fogyatékos vagy pszichiátriai beteg személyek számára tartós ápolást, gondozást nyújtó intézmény nem állami vagy egyházi fenntartója 2025. december 31-ig az európai uniós finanszírozású projekt keretében kialakított új támogatott lakhatási férőhelyek számával csökkenti az ötven fő feletti, fogyatékos vagy pszichiátriai beteg személyek számára tartós ápolást, gondozást nyújtó intézményei férőhelyeinek számát.

Rögzítette a jelentés azt is, hogy az új támogatott lakhatási férőhelyek létrehozására irányuló pályázói körből az állami fenntartású nagylétszámú bentlakásos intézmények kizárása az intézménykiváltás folyamatát hátráltató tényező lehet, ami – figyelemmel arra, hogy az intézménykiváltásban még 15.000 ember érintett – a 2036-ig tartó intézményi férőhelykiváltási koncepció eredményes megvalósulását akadályozhatja.

Hangsúlyozta az ombudsman a jelentésben, hogy a szociális ágazatban rendszerszinten jelentkező munkaerőhiánnyal és magas dolgozói fluktuációval kapcsolatos probléma megoldása nemcsak az intézményi férőhelykiváltás előtt álló szociális bentlakásos intézményeket érinti, hanem a kitagolást követően, a fogyatékossgal élő személyek önálló életvitelének fenntartását szolgáló intézményrendszer hatékony működése szempontjából is fontos feladatot jelent. Célzott intézkedések szükségesek ezért, hogy vonzóvá tegyék ezt az életpályát, és a belépőknek hosszú távú, kiszámítható anyagi körülményeket garantáljanak. A kiszámítható életpálya jelentősen segítené a minőségi szociális ellátó rendszer fejlődését, a komplex szociális ágazati bértábla megalkotása pedig ennek alapját teremtheti meg.

A vizsgálat feltárta, hogy az AJB-297/2019. számú jelentésben megfogalmazott megállapítások és intézkedési javaslatok nyomán a vizsgált Intézmény, illetve az új fenntartó az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogát sértő személyi és tárgyi feltételekben mutatkozó hiányosságok felszámolása érdekében célzott intézkedéseket tett, illetve helyezett kilátásba. A Belügyminisztérium a fogyatékossgal élő személyek önálló életviteli körülményeinek és a közösségbe való befogadásuk jogának minél hatékonyabb érvényesülését szolgáló támogatott lakhatás elterjesztése érdekében pedig a korábbi vizsgálat óta több, a CRPD-ben foglaltak szempontjából előremutató intézkedést tett. *Mindezekre figyelemmel az Intézmény működése tekintetében újabb ombudsmani intézkedés megtételére nem került sor.*

Ipolypart Integrált Szociális Intézményben ellátott fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak érvényesülése

AJB-2831/2023.

Az alapvető jogok biztosának e vizsgálata az AJB-5123/2016. számú jelentésében megfogalmazott javaslatok kapcsán, az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogainak a CRPD előírásai szerinti érvényesülése érdekében tett, illetve tervezett intézkedések megismerésére irányult, amelynek érdekében az ombudsman vizsgálata során megkereste az Ipolypart Integrált Szociális Intézmény Nógrád Vármegye intézmény, valamint a Nógrád Vármegyei Kormányhivatal vezetőjét és a részletes tájékoztatásukat kérte.

Az AJB-5123/2016. számú jelentés az Intézmény működésének több olyan személyi és tárgyi hiányosságát tárta fel, amely összességében a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével és az ellátottak tekintetében a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal

élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben a visszásság bekövetkezésének lehetőségét hordozzák magukban, melyre tekintettel az intézményi működés nem felelt meg a CRPD 4. és 19. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem. A vizsgálat megállapította, hogy az intézményvezető ugyan igyekszik mindent megtenni annak érdekében, hogy a betöltetlen álláshelyeket feltöltse, ezen intézkedések ellenére azonban a folyamatos fluktuáció miatt rendszeresen vannak betöltetlen szakmai álláshelyek az Intézményben. A fenntartó az előírt határidőn belül – a fogyatékossgal élő személyek otthona, valamint a pszichiátriai betegek otthona szolgáltatások szakmai létszámhiánya kivételével – az ellenőrzés során feltárt valamennyi hiányosságot, jogsértést megszüntette. A jogszabály által előírtnál nagyobb létszámú lakó egy szobában történő elhelyezése, az ellátottak emberi méltóságához való jogával összefüggésben azonban visszásságot okoz. Az AJB-5123/2016. számú ombudsmani jelentésben megállapított, az érintett fogyatékossgal élő személyek alapvető jogát sértő személyi és tárgyi hiányosságok így továbbra is fennállnak.

Ezek az állandósult hiányosságok összességében a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével és az ellátottak tekintetében a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltóságához való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben továbbra is alapvető joggal összefüggő visszásság bekövetkezésének lehetőségét hordozzák magukban, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem, megsértve az érintett személyeknek a CRPD 28. cikkében rögzített megfelelő életszínvonalhoz és szociális védelemhez való jogát.

Az alapvető jogok biztosa felkérte az Ipolypart Integrált Szociális Intézmény Nógrád Vármegyei intézményvezetőjét, valamint a fenntartó Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Nógrád Vármegyei Kirendeltségének vezetőjét, hogy gondoskodjanak arról, hogy a tárgyi és személyi feltételek az Intézményben megfeleljenek a jogszabályi előírásoknak.

A jelentés utóélete

A jelentéssel érintett Intézmény fenntartója, a *Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Nógrád Vármegyei Kirendeltség vezetője* tájékoztatása szerint az Intézményben az ellátásban részesülő személyek emberi és állampolgári jogainak biztosítása, a személyi és tárgyi feltételek megléte kiemelt feladat, amelyet a fenntartó folyamatosan figyelemmel kísér és ellenőriz.

Az Intézményben a fenntartó által jóváhagyott (engedélyezett) szakmai létszám valamennyi ellátási típus esetén megfelel a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM rendelet) 2. számú melléklete szerinti szakmai létszámnormának.

A humán erőforrás ellátottságát jellemezi, hogy az engedélyezett létszámot általában nem tudják maradéktalanul betölteni, ha mégis sikerül, a magas fluktuáció miatt ezek csak átmeneti időszakra szólnak. A megüresedett álláshelyek betöltése nem csak feladata, de elsődleges érdeke is az Intézménynek, hiszen a csökkent dolgozói létszám esetén jóval kevesebb emberrel kell elvégezni ugyanazokat a feladatokat.

A fluktuáció okát keresve megállapítható, hogy a térség munkaerőpiaci problémával küzd, a kereslet meghaladja a kínálatot. A szakképesítést igénylő álláshelyekre ritka a megfelelő képesítéssel rendelkező jelentkező. A szakképzett álláskereső valószínűsíthetően a jobb karrierlehetőség, kedvezőbb munkabér és munkakörülmény miatt egészségügyi, oktatási, illetve más egyéb intézményekben helyezkedtek el. A legnagyobb problémát az ápolói és gondozói munkakörök, a terápiás munkatárs, valamint a fejlesztő pedagógus munkakörök betöltése okozza az Intézmény számára.

Az üres álláshelyek aktuális számát tekintve a pszichiátriai betegek otthona estén 5 fő ápoló vagy gondozó, a fogyatékos személyek otthona vonatkozásában pedig 3 fő ápoló vagy gondozó, 2 fő szociális vagy terápiás munkatárs és további 2 fő fejlesztő pedagógus munkakör betöltetlen. A betöltetlen szakmai álláshelyek okán a pszichiátriai betegek és a fogyatékos személyek ellátása vonatkozásában a szolgáltatói nyilvántartásba bejegyzés jelenleg is ideiglenes hatályú.

A humánerőforrás stabilizálása, a fluktuáció csökkentése érdekében az intézményvezető a megüresedett álláshelyeket folyamatosan meghirdeti a közszféra állásportálján, továbbá munkaerőigényt nyújtott be a területileg illetékes járási hivatal foglalkoztatási osztályához. Mind a fogyatékos személyek, mind pedig a pszichiátriai betegek szakellátására a térségben nagy a társadalmi igény, az engedélyezett férőhelyek maximális betöltöttsége mellett is tartósan magas a várakozók száma. A pszichiátriai betegek szakellátását az Intézmény – az állami fenntartású szociális intézmények közül – egyedülként biztosítja Nógrád vármegyében. Az elhelyezett lakók száma a magas kérelmezői igény ellenére sem haladja meg az engedélyezett férőhelyszámot.

Az Intézményben a fogyatékos személyek otthona, illetve a pszichiátriai betegek otthona szolgáltatások esetében, a négyénél több személy egy szobában történő elhelyezésére minden esetben soron kívüli elhelyezés okán került sor, azonban a betöltött férőhelyek a lakószobánkénti öt, illetve 6 fő elhelyezés mellett sem haladja meg – a Szt. 92/K. § (5) bekezdés b) pontja szerinti – a szolgáltatói nyilvántartásba jogerősen bejegyzett férőhelyszámot, valamint minden lakószobában biztosított az egy ellátottra legalább hat négyzetméternyi lakóterület.

Az intézményi férőhelyek kiváltásának megvalósulásáig a négyénél nagyobb létszámú lakószobák megszüntetésére irányuló alternatívák feltárása, annak megvalósítási feltételeinek megteremtése továbbra is folyamatos feladat. Ezzel egyidejűleg a fenntartó a továbbiakban is kiemelt figyelmet fordít arra, hogy az Intézményben élő személyek ellátása, az intézményi férőhely kiváltásának megvalósulásáig is az alapjogaik biztosítása mellett történjen.

Az Intézmény vezetője válaszában kitért arra, hogy a szakmai létszámhelyek 100%-ban való betöltése nem valósult meg az elmúlt években. Az álláshelyek betöltése bár folyamatos a fluktuáció miatt mégis szinte állandó a betöltetlen álláshelyek száma is. A létszámhiány megoldása érdekében a betöltetlen álláshelyek folyamatos hirdetésén túl tanulmányi szerződéssel támogatják azon munkavállalókat, akik szakképzetlenek, de szeretnének ápolói gondozói szakképzettséget szerezni. Az Intézményi elhelyezés körülményei vonatkozásában az Intézményvezető utalt arra, hogy 2016. évben és 2021. évben is készültek tervek az üresen álló, korábbi foglalkoztató épületének gondozási egységre történő átalakítására, amely megvalósulása esetén az 5 és 6 férőhelyes ellátotti szobák létszáma csökkenne. A jelenlegi helyzetet tekintve a 4-nél nagyobb létszámú lakószobák átalakítása csak férőhelyszám csökkentéssel érhető el. Nógrád Vármegyében a pszichiátriai betegek otthona szolgáltatást kizárólag az Intézmény biztosítja, amely szolgáltatásra folyamatosan nagy az igény, ezért a férőhelyszám csökkentése az ellátásra jogosultak bejutási esélyeit csökkentené. Az intézményi férőhelykiváltás megvalósulásáig azonban kiemelt figyelmet fordítanak arra, hogy az Intézményben ellátott személyek ellátása az alapjogok biztosítása mellett történjen.

A *Nógrád Vármegyei Kormányhivatal Főispánja* tájékoztatásában kifejtette, hogy – a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és hálózatok hatósági nyilvántartásáról és ellenőrzéséről szóló 369/2013. (X. 24.) Kormányrendelet 36. § (1) bekezdés d) pontja szerinti – rendes ellenőrzések továbbra is két évente kerülnek lefolytatásra az Intézménynél. A soron következő rendes ellenőrzés 2024. év első negyedévében esedékes, melynek során a Kormányhivatal fokozott figyelemmel ellenőrzi az Intézmény jogszabályoknak megfelelő működését, annak érdekében, hogy az ellátottak gondozása, alapvető jogaik teljes tiszteletben tartása mellett folyhasson.

Tájékoztatást adott továbbá arról, hogy a Kormányhivatal – vizsgálva az ellátási érdeket – dönteni fog az ideiglenes hatályú szolgáltatási bejegyzések 2026. december 31-ig történő meghosszabbítása kérdésében.

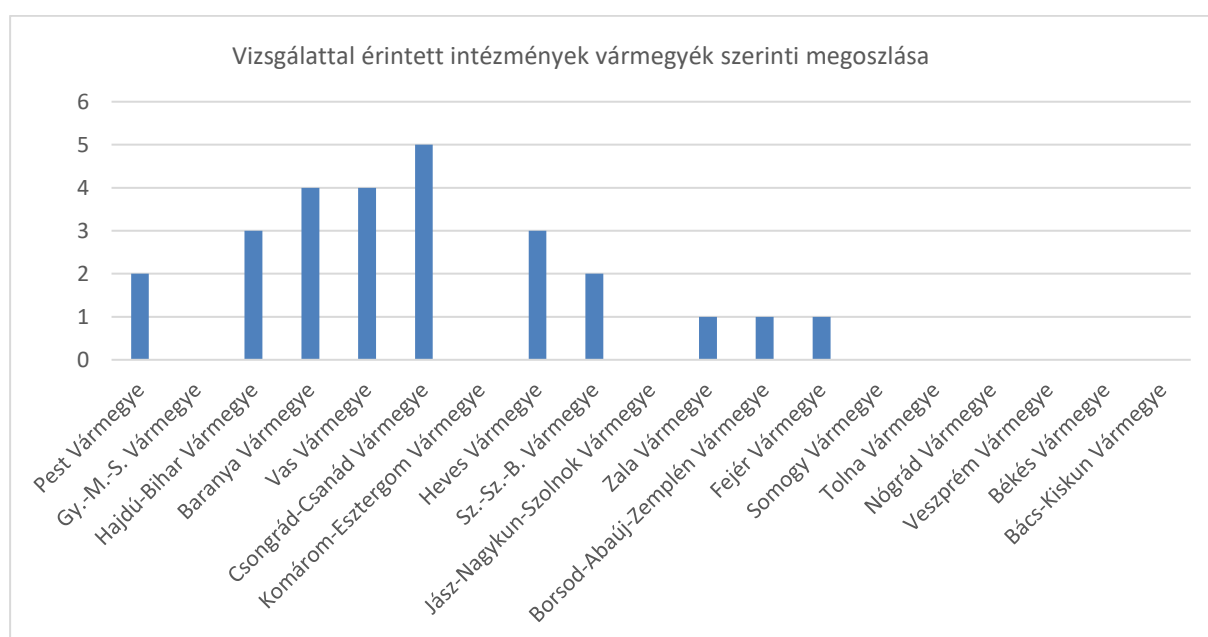
5.2.2. A fogyatékossgal élő személyek és pszichiátriai betegek bentlakásos és nappali ellátást nyújtó intézményeinek működése tárgyában folytatott ombudsmani vizsgálatok

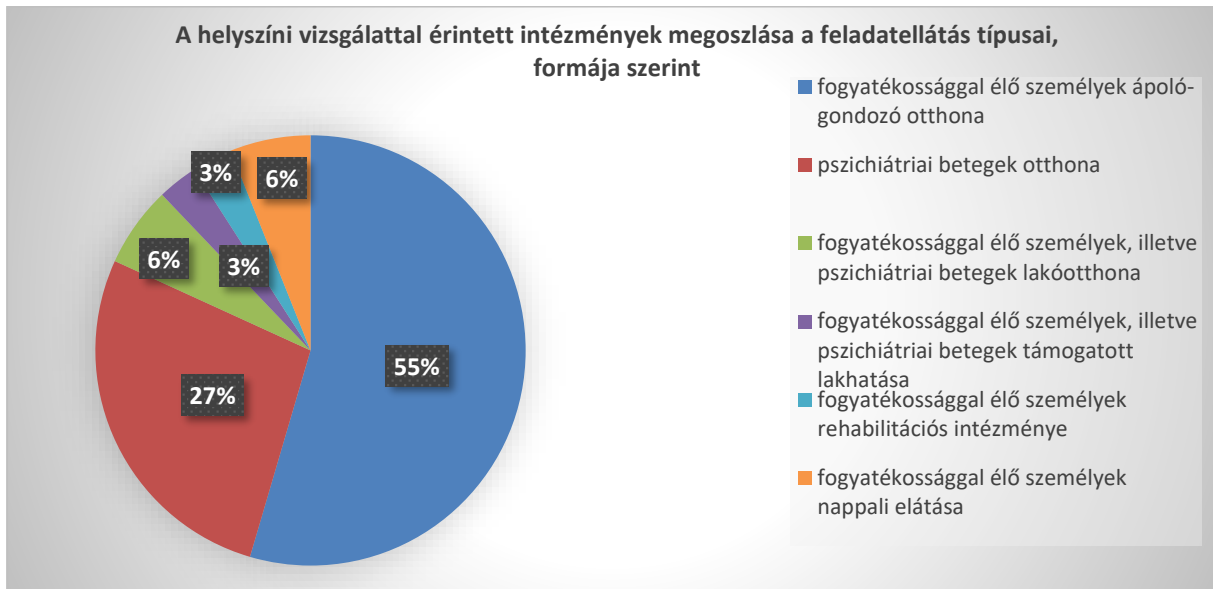
A bentlakásos intézményi ellátás alapvető jogi és emberi jogi anomáliái már régóta az ombudsman általános hatáskörében folytatott vizsgálatok fókuszában állnak. Az alapvető jogok biztos a független mechanizmus feladatainak teljesítése körében, hivatalból átfogó vizsgálatot indított a fogyatékossgal élő személyek, illetve pszichiátriai betegek ápoló-gondozó otthonainak, lakóotthonainak, rehabilitációs intézményeinek, nappali ellátást nyújtó intézményeinek működési feltételei, és az ellátottak alapvető jogai érvényesülése tárgyában.

Az ombudsmani vizsgálat indokoltságát a vizsgálni tervezett intézmények magas ellátotti létszáma önmagában is megalapozza, ugyanis a CRPD kifejezetten az önálló élet és autonómia alapelveit védi, amivel a nagy létszámú otthonok működése eleve összeegyeztethetetlen.

A nagylétszámú bentlakásos intézményeknek a szociális intézményi férőhelyek kiváltás teljes megvalósulásáig is biztosítaniuk kell a fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, a CRPD-ben rögzített követelmények érvényesülését.

Az átfogó vizsgálat keretében 2023. évben **26 intézmény helyszíni vizsgálatára került sor**, amely során az alapvető jogok biztosának közel **3000 ellátott életkörülményeire nyílt közvetlen rálátása**. A vizsgálatok helyszíni ellenőrzés keretében valósultak meg. A helyszínek kiválasztása során az ombudsman különös figyelemmel volt arra, hogy eltérő földrajzi elhelyezkedésű, különböző típusú ellátást nyújtó; fogyatékossgal élő, illetve pszichiátriai beteg ellátottakról gondoskodó; valamint különböző fenntartó (állami-önkormányzati, egyházi, civil szervezeti) által működtetett intézmények a vizsgálat látókörébe kerüljenek.

A látogatások során a Főigazgatóság munkatársai az intézményvezetőt, valamint a vizsgálatok során az intézmény fenntartójának képviselőjét meghallgatták az ellátás körülményeiről, az intézmény működésének feltételeiről. A kérdések kitertek többek között az ellátotti körre, az intézmény jogszabályi előírások szerinti tárgyi, illetve személyi feltételeinek biztosítására, a mentálhigiénés ellátásra, az egészségügyi ellátás biztosítására, a korlátozó intézkedések gyakorlatára, a tanköteles korú ellátottak fejlesztő nevelés-oktatására, az ellátottak érdekérvényesítési lehetőségeire, intézményi dokumentumok meglétére, a kitagolás folyamatára.

A Főigazgatóság munkatársai a helyszíni ellenőrzés alkalmával megismerkedtek az intézmények ellátási-gondozási egységeit, valamint szűrőpróbaszerűen kiválasztott ellátottakkal, a szakdolgozókkal is elbeszélgettek, amely beszélgetések az ellátás és munkavégzés körülményeire, az intézmény működését érintő észrevételeikre, az ellátottak által fontosnak ítélt kérdésekre terjedtek ki.

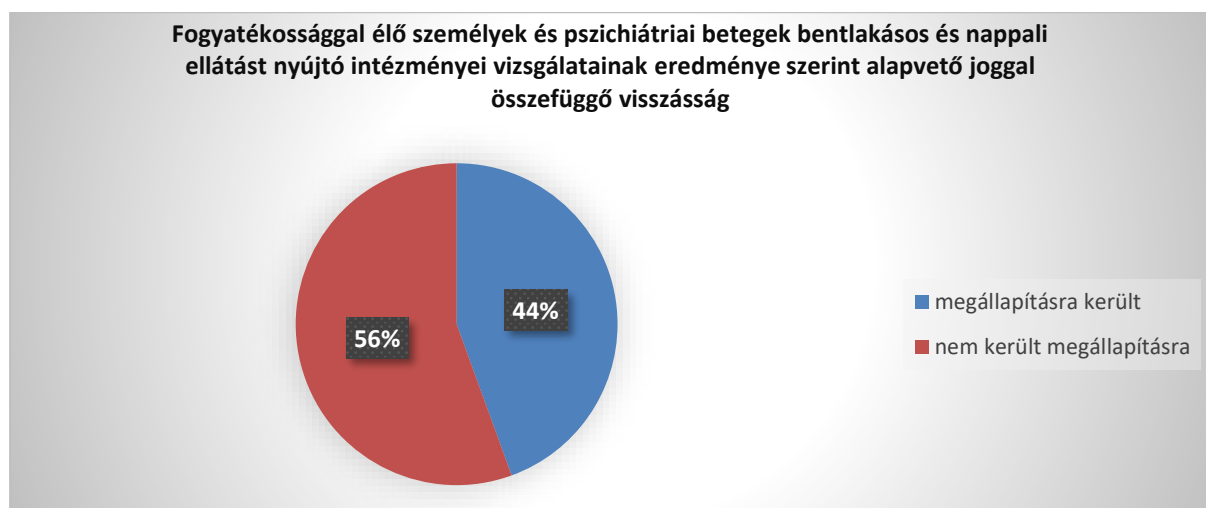

Az eddig lefolytatott intézményi vizsgálatok **általános tapasztalata** valamennyi meglátogatott intézmény vonatkozásában, hogy a magas dolgozói fluktuáció és az arra alkalmas, elhivatott és szakképzett munkatársak hiánya miatt **általános problémát jelent az intézményekben a szakmai létszámnorma biztosítása.**

A látogatások során tapasztaltak alapján elmondható, hogy ugyan a szociális intézményi férőhelykiváltási program eredményeként folyamatos javulás figyelhető meg, továbbra is sok intézményben mutatkoznak hiányosságok a **tárgyi előírások** vonatkozásában. A meghallgatott intézményvezetők többsége arról számolt be, hogy az intézményi férőhelykiváltás folyamata az utóbbi időben lelassult. Az intézmények ugyan rendelkeznek a kitagolásra vonatkozó tervekkel, de az ehhez szükséges források nem mindig állnak rendelkezésre.

Pozitívumként értékelhető, hogy a vizsgált intézmények többségében az ellátottak részére széles körű szociális, mentálhigiénés és fejlesztőpedagógiai ellátást, fejlesztő foglalkoztatást igyekeznek biztosítani.

Az alapvető jogok biztosja által lefolytatott **helyszíni intézményi vizsgálat körében kiadott 9 jelentés közül 4 esetben került alapvető joggal összefüggő visszásság megállapításra**. Ezen esetekben az ombudsman részéről intézkedési javaslatok megfogalmazására került sor elsődlegesen az intézmény fenntartói és az intézmény vezetői felé, egy esetben pedig a Belügyminisztérium felé. Az intézkedési javaslatok jellemzően az intézményi működés személyi és tárgyi feltételeiben mutatkozó hiányosságok orvoslására, az intézménykiváltási folyamat felgyorsítására, illetve dokumentációs hiányosságok pótlására irányultak.

A fogyatékossgal élő személyeket, illetve pszichiátriai betegeket ellátó intézmények helyszíni vizsgálata tárgyában 2023. évben a következő jelentések kerültek kiadására:

A Hóvirág Terápiás Ház, Debrecen intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2772/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának munkatársai 2023. június 27-én tettek helyszíni látogatást a Báborka Integrált Szociális Intézmény Hajdú-Bihar Vármegye, Hóvirág Terápiás Ház intézményben. A vizsgálat időpontjában az Intézmény 203 fő ellátott személyről gondoskodott, amelyek közül a fogyatékossgal élő személyek ápoló-gondozó otthonában 39 fő, a pszichiátriai betegek ápoló-gondozó otthonában pedig 164 fő került elhelyezésére. A várakozók száma a fogyatékossgal élő személyek ápoló- gondozó otthona tekintetében 12 fő, ebből 7 fő soron kívüli kérelmező, a pszichiátriai betegek ápoló- gondozó otthona esetében 21 fő várakozik, amelyből 10 fő a soron kívüli kérelmező.

Az Intézmény férőhely kiváltási program megvalósítását tervezi, azonban forráshiány miatt a kivitelezés még nem valósult meg. Az Intézmény valamennyi szolgáltatás tekintetében 2023. december 31-ig ideiglenes hatályú működési engedéllyel rendelkezett. Az ideiglenes hatályú bejegyzés oka az, hogy az intézményben nem biztosítottak a jogszabályban előírt tárgyi feltételek. Az alapvető jogok biztosja jelentésében több körülmény tekintetében állapított meg alapvető joggal összefüggő visszásságot. A független mechanizmus keretében folytatott vizsgálat feltárta, hogy az alapvető jogok biztosának korábbi 2019-es látogatása során tapasztaltakhoz képest az intézmény ápolási egységeinek felújítása az elmúlt években nagyrészt teljesült, azonban az 5-ös ápolási egységben a tisztasági festésen kívül nem történt egyéb felújítás. Az 5-ös számú épületrész teljes körű felújításra szorul, bútorai kopottak, a linóleum, a lambéria burkolat, a nyílászárók, a vizesblokkok és a szerelvények elhasználódtak.

Az akadálymentes zuhanyzók és illemhelyek kialakítása, felújítása sürgető feladat. A fürdőszobák jelen állapotukban a sérült burkolatok miatt balesetveszélyesek.

Felújításra szoruló vizesblokk és lakószoba a Hóvirág Terápiás Ház, Debrecen intézményben

A jelentés megállapította, hogy az 5-ös számú ápolási egység évek óta húzódó felújításának elmaradása az Intézmény biztonságos és akadálymentes használatát nem teszi lehetővé, így a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével, az érintett fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában pedig a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD-ből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

Az alapvető jogok biztosa felkérte a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság főigazgatóját, valamint a Báborka Integrált Szociális Intézmény intézményvezetőjét, hogy gondoskodjanak a szükséges felújítások elvégzéséről, valamint arról, hogy az Intézmény tárgyi feltételei megfeleljenek a jogszabályi követelményeknek. Kérte, hogy fordítsanak kiemelt figyelmet arra, hogy az intézményi férőhely kiváltás megvalósulásáig az ellátást, a vizsgálatot érintett Intézményben élő személyek alapjogainak a jelentésben rögzített sérelme nélkül biztosítsák.

A jelentés utóélete

A Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság igazgatójának tájékoztatása szerint az akadálymentes zuhanyzók és illemhelyek kialakítása, az 5-ös ápolási egység felújítása, valamint a fűtési gerincvezeték érintő felújítás az állami építési beruházások rendjéről szóló 2023. évi LXIX. törvény alapján készített szakpolitikai-, ágazati 10 éves beruházási koncepcióban szerepel. E törvény alapján a nemzeti közbeszerzési értékhatárt elérő állami építési beruházások előkészítésének és végrehajtásának alapja a Kormány által elfogadásra kerülő állami építési, beruházási keretprogram, amely a szakpolitikai-, ágazati koncepciókra és az ágazati beruházási tervekre épül. Központi költségvetési forrás csak a keretprogram részeként elfogadott állami építési beruházásokhoz biztosítható. A törvény alapján elfogadandó első állami építési, beruházási keretprogramot a Kormány legkésőbb 2024. június 30-ig fogadja el és a keretprogram évente felülvizsgálatra kerül. A keretprogram alapján legkorábban 2025. első félévében lehetséges megkezdeni a felújítási munkálatokat, amennyiben a szükséges források és feltételek biztosítása megtörténik.

Az intézményvezető tájékoztatásában elmondta, hogy 2020. évben rehabilitációs környezettervező mérnök által került megtervezésre az 5-ös számú ápolási osztály teljes épülete annak érdekében, hogy az Intézmény tárgyi feltételei megfeleljenek a jogszabályi követelményeknek. Az elkészült tervek rögzítésre kerültek a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság által működtetett SZIA rendszer „Üzemeltetés” moduljában, ahol „Szakma által támogatva” bejegyzést kapott. Az Intézmény férőhelykiváltási tervének felülvizsgálata megtörtént, amely a fenntartó részéről 2023. december 14. napján jóváhagyásra került. A tervek megvalósulásáig az Intézmény mindent megtesz annak érdekében, hogy az ellátottak alapjogait teljes mértékben biztosítsa.

A Berettyóújfalui Értelmi Fogyatékosok és Pszichiátriai Betegek Otthona intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2773/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának munkatársai 2023. július 6-án tettek helyszíni látogatást a Berettyóújfalui Értelmi Fogyatékosok és Pszichiátriai Betegek Otthona intézményben. A vizsgálat időpontjában az Intézmény a fogyatékosokkal élő személyek ápoló-gondozó otthonának értelmi fogyatékosokkal élő személyek részlegében 6 fő férfi; az értelmi fogyatékosokkal élő személyek otthonában 12 fő férfi; a pszichiátriai betegek ápoló-gondozó otthonában 30 fő férfi ellátásáról gondoskodott. Az intézmény teljes férőhelykihasználtság mellett működik. Az intézményi várólistán jelenleg 7 fő fogyatékosokkal élő személy és 3 fő pszichiátriai beteg szerepel, az elhelyezésükre a válaszok szerint akár éveket is várni kell. Mind a székhely, mind pedig a telephely intézményrészleg határozatlan időre érvényes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik.

A tájékoztatás, a rendelkezésre bocsátott iratok és a helyszíni ellenőrzés során tapasztaltak szerint az otthon a felnőtt korú fogyatékosokkal élő személyek és pszichiátriai betegek számára megfelelő színvonalon, a jogszabályi előírásoknak megfelelően biztosítja az ápolást, gondozást, a mentálhigiénés ellátást, a felügyeletet és a szocioterápiás foglalkozásokat. Ezen túl az otthon biztosítja a családi és társadalmi kapcsolatok fenntartásának feltételeit, a változatos élmények megélésének lehetőségét. Az intézmény tárgyi feltételei megfelelnek a bentlakásos intézményekre vonatkozó jogszabályi előírásoknak.

Lakószoba és foglalkoztató helyiség a Berettyóújfalui Értelmi Fogyatékosok és Pszichiátriai Betegek Otthonában

Az intézmény a vizsgálat időpontjában megfelelt a jogszabályban meghatározott szakmai létszámnak és a képzési előírásoknak, a megüresedett szakmai álláshelyek betöltése azonban állandó problémát jelent az Intézményben.

A vizsgálat megállapította, hogy a korlátozó intézkedések szabályzata a hatályos jogszabályi rendelkezésekkel összevetve az alábbi pontokban aggályos: A dokumentumokban az intézmény a veszélyeztető és közvetlen veszélyeztető magatartás definiálásakor a korábbi törvényi fogalomhasználattal él. A fogalmakat az egészségügyről szóló törvény hatályos előírásainak a figyelembevételével pontosítani szükséges. A szociális törvény alapján az intézmény orvosa a korlátozó intézkedés alkalmazásáról tájékoztatja az intézmény vezetőjét. Az intézményvezető feladata az intézkedéshez szükséges feltételek, szükség esetén a többi ellátott védelmének biztosítása. A korlátozásról az intézményvezető haladéktalanul köteles tájékoztatni a törvényes

képviselőt és az ellátottjogi képviselőt. A szociális törvénnyel nincs összhangban az Intézmény Szabályzatának azon pontja, amely szerint az intézményvezető, a vezető ápoló 48 órán belül köteles tájékoztatni az ellátottjogi képviselőt a korlátozó intézkedés, eljárás elrendeléséről, majd annak megszüntetéséről. Az ellátottjogi képviselőt és a törvényes képviselőt ugyanis haladéktalanul tájékoztatni kell. A korlátozó intézkedés konkrét maximális időtartamát a jogszabály értelmében valamennyi korlátozó intézkedési forma, így a kémiai, biológiai korlátozás (gyógyszer beleegyezés nélkül történő alkalmazása) esetére is rögzíteni kell.

Az alapvető jogok biztosja felkérte az Intézmény vezetőjét, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a korlátozó intézkedések elrendelésére vonatkozó szabállyal kapcsolatban feltárt hiányosságok, illetve pontatlanságok mielőbbi orvosolása iránt.

A jelentés utóélete

Az intézményvezető a jelentésre adott válaszában vállalta, hogy 2024. március 31. napjáig a BERÉPO Nonprofit Kft., valamint intézményei valamennyi szabályzata áttekintésre kerül, és ezen időpontig a Korlátozó Intézkedések Szabályzatával kapcsolatban feltárt hiányosságok, pontatlanságok kijavítása is megtörténik.

A Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló és Gondozó Otthona intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2774/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának munkatársai 2023. július 13-án tettek helyszíni látogatást a Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló, Gondozó Otthona intézményben. A Református Szeretetszolgálat által fenntartott intézmény a vizsgálat időpontjában 100 fő női ellátott gondozását, ápolását, fejlesztését végezte, akik közül 16 fő, 8-8 személyes két lakóotthonban él a székhely szomszédságában. Az intézményben a fogyatékoság minden típusa fellelhető, számos esetben halmozottan, mozgásukban akadályozottak, vakok és csökkentlátók, középsúlyos, súlyos értelmi akadályozottsággal élők, Down-szindrómások és autisták. Mind a székhely, mind pedig a lakóotthonok határozatlan időre érvényes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkeznek.

Az intézményi férőhelykiváltás rövidtávú tervei között szerepel egy telek megvásárlása a városban, ahol az intézmény két új akadálymentesített lakóotthont szeretne megvalósítani. A beruházás lehetőséget biztosítana 12-12 fő ellátott számára az önállóbb életvitel kialakítására és a szélesebb körű társadalmi integrációra. A 24 ellátott lakóotthonba történő költözése lehetőséget nyújtana az intézményben tapasztalható zsúfoltság csökkentésére.

A helyszínen tett látogatás tapasztalatai és a rendelkezésre bocsátott dokumentumok vizsgálata alapján a jelentés rögzíti: az Intézményben szakmailag jól felkészült szakemberekből álló team dolgozik, akik egységes segítői szemlélettel, a fogyatékosággal élő személyeket megillető alapvető jogok érvényesülésére figyelemmel végzik munkájukat.

Udvar és akadálymentes tankonyha a Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló és Gondozó Otthonában

A szakmai létszám és a képesítési előírások megfelelnek a jogszabályban meghatározott követelményeknek, azonban az intézményvezető beszámolója alapján egyre nehezebb olyan szakképzett munkatársat találni, aki elkötelezett és hivatásának tekinti a sérült személyek ellátását.

A vizsgálat feltárta továbbá, hogy a székelyhelyintézmény egyes lakószobáiban az elhelyezett ellátottak száma 6 fő, a további lakószobákban elhelyezettek száma 5 fő. Az irányadó szabályozás szerint azonban a bentlakásos intézményi lakószobában legfeljebb négy személy helyezhető el. Négynél több személyt egy lakószobában csak kivételesen indokolt esetben, valamint soron kívüli elhelyezésre vonatkozó igény esetén lehet elhelyezni.

Az alapvető jogok biztosa megállapította, hogy az Intézmény fogyatékos személyek otthona szolgáltatása vonatkozásában a lakószobák túlszűfolttsága nem felel meg az SzCsM rendeletben foglalt előírásoknak, az érintett fogyatékosokkal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosokkal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek, megsértve az érintett személyeknek a CRPD 28. cikkében rögzített megfelelő életszínvonalhoz és szociális védelemhez való jogát.

Az alapvető jogok biztosa felkérte a fenntartó Református Szeretetszolgálat főigazgatóját és a Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló, Gondozó Otthona intézményvezetőjét, hogy gondoskodjanak arról, hogy az intézményben tapasztalható *zsúfolttság csökkenjen és a tárgyi feltételek megfeleljenek a jogszabályi követelményeknek*. Az ombudsman kezdeményezte továbbá azt is, hogy a főigazgató és az intézményvezető fordítson kiemelt figyelmet arra, hogy az intézményi férőhely kiváltás megvalósulásáig az ellátást, a vizsgálattal érintett intézményben élő személyek alapjogainak a jelentésben is rögzített sérelme nélkül biztosítsák.

A jelentés utóélete

A Református Szeretetszolgálat Főigazgatójának tájékoztatása szerint a Református Szeretetszolgálat elkötelezett abban, hogy a fenntartásában működő intézményekben folyó szakmai feladatellátás során valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes mértékben

megvalósuljon, valamennyi fogyatékossgal élő ellátott számára a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül.

A jelentésben megállapítottak szerint az Intézmény néhány lakószobájában a jogszabályi előírásokhoz képest egy, illetve két fővel magasabb létszámban kerültek elhelyezésre az Intézmény lakói. A jogszerű állapot helyreállítása érdekében az Intézményben tett látogatás óta az intézményvezető gondoskodott arról, hogy az érintett lakószobákban a jogszabályban előírt, megfelelő létszámú lakó kerüljön elhelyezésre akként, hogy a lakók egy része a földszinti lakószobákból a tetőtérben található lakószobákba került áthelyezésre.

Az Intézményvezető kimutatást készített, amelyből kitűnik, hogy a jogszabály által előírt tárgyi feltételeket biztosítják, a lakószobákban elhelyezett lakók száma nem haladja meg a négy főt, valamint a lakószobák alapterülete megfelel az előírásoknak.

A Főigazgató tájékoztatásában kiemelte, hogy a Református Szeretetszolgálat nagy hangsúlyt fektet az intézményi férőhelykiváltási program megvalósítására. Ennek érdekében a szükséges munkacsoportok kialakítása, a szakmai műhelyek létrehozása megtörtént, valamint a támogatott lakhatás szolgáltatásra alkalmas ingatlanok feltérképezése folyamatban van. A kiváltási program koordinálására 2024. január 1-től fogyatékossgügyi és támogatott lakhatás programkoordinátor szakembert alkalmaznak.

Az Élim Evangélikus Szeretotthon Fogyatékos Személyek Otthona intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2775/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának munkatársai 2023. július 13-án tettek helyszíni látogatást a nyíregyházi Élim Evangélikus Szeretotthon Fogyatékos Személyek Otthona intézményben. A Szeretotthon 2018-tól integrált intézményként működik – egyrészt ápoló-gondozó otthonként 50 fő közép- és súlyos értelmi fogyatékos és halmozottan sérült személy számára biztosít bentlakásos ellátást. Ugyanezen telephelyen 30 férőhellyel, fogyatékossgal élő személyek nappali ellátása is működik. Három telephelyen működik továbbá támogatott lakhatás, ahol 8-12-12 fő számára nyújtanak az önálló életvitelt segítő szolgáltatást. A támogatott lakhatásokban enyhe és közép- és súlyos értelmi fogyatékossgal élő személyeket fogadnak, valamint az egyik támogatott lakhatást mozgássérült, másik két támogatott lakhatást autizmus diagnózissal rendelkező személyek is igénybe vehetik. Mind a székhely, mind a nappali ellátás, mind pedig a lakóotthonok határozatlan időre érvényes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkeznek.

A székhelyintézmény a támogatott lakhatás tekintetében további telephelyek kialakításában gondolkodik. Nyíregyháza környező településeinek családi házak megvásárlásával 2-3 támogatott lakhatás létrehozása van a Székhelyintézmény tervében, annak ellenére, hogy a férőhelykiváltási programmal csupán az 50 főnél nagyobb bentlakásos intézményeknek kell rendelkeznie. Az újonnan létrehozandó TL házak kapcsán azonban megjegyzendő, hogy a székhelyintézmény létszámában csökkenést egyáltalán nem jelentene, figyelemmel a fogyatékos ellátásban tapasztalható várólistákra. Az intézmény vezetője szerint ezzel legfeljebb enyhíthető valamelyest a komoly problémát jelentő hosszú várakozási idő.

A székhelyintézmény vonatkozásában az utóbbi időben számos olyan példaértékű, innovatív kezdeményezés valósult meg, amely a lakók életminőségének javítását, élmények megtapasztalását, képességeik fejlesztését teszi lehetővé. A székhelyintézmény kiemelt figyelmet fordít más intézményekkel, gyülekezettekkel való kapcsolattartásra és a közösségi fejlesztésre, az integráció minél szélesebb körű megvalósítására. Ennek szervezett keretei 2015-től, Kapunyitás projekt néven ismertek.

A mentálhigiénés csoportnak köszönhetően számos fejlesztési célú, szabadidős, illetve élményprogram elérhető a lakók számára. Ritkaságnak számít a bentlakásos intézményekben az interaktív tábla, egyedülálló kezdeményezés továbbá a 2021-ben megvalósult „Oázis interpicci” elnevezésű vasúti élményterápia.

„Oázis interpici” élményterápia és kápolna az Élim Evangélikus Szeretotthon Fogyatékos Személyek Otthonában

A vizsgálat feltárta, hogy a székhelyintézmény működési alapelvei, az intézmény maximális befogadó mérete, személyi és tárgyi feltételei a bentlakásos intézmények adta lehetőségekhez képest kiemelt színvonalon biztosítja az ellátottak számára a méltó életkörülményeket. A székhelyintézmény a rendelkezésre bocsátott dokumentáció, illetve a helyszíni vizsgálat során az intézmény megtekintésekor tapasztaltak alapján, a bentlakásos intézményekkel szemben támasztott alapvető jogszabályi előírásoknak megfelelően működik. A személyi feltételek jelenleg a jogszabályi előírásoknak megfelelően biztosítottak, azonban az intézményvezető tájékoztatása szerint egyre nehezebb megfelelő, elhivatott szakembereket találni.

Az ombudsman a székhelyintézmény működésével kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszassággal kapcsolatos megállapítást és ombudsmani intézkedést nem tett.

A Fogd a Kezem Alapítvány Terápia- és Munkaotthon intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2776/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának munkatársai 2023. július 26-án tettek helyszíni látogatást a pécsi Fogd a Kezem Alapítvány Terápia- és Munkaotthon intézményben. Az intézmény a családban élő fogyatékossgal élő személyek számára nappali ellátást és fejlesztő foglalkoztatást biztosít. Az Intézmény fenntartója a Fogd a Kezem Alapítvány, ellátási területe Baranya Vármegye, jellemzően Pécsről és a környező településekről fogadnak fogyatékossgal élő személyeket. Az ellátotti kör 16. életévét betöltött, illetve a tankötelezettség alól véglegesen felmentett értelmi fogyatékossgal élő személyek, akik családban, saját otthonukban élnek. Az Intézményben engedélyezett nappali ellátotti létszám 40 fő. A fejlesztő foglalkoztatásban engedélyezett létszám 50 fő. Az intézmény határozatlan időre érvényes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik.

Az Intézmény küldetése a partneri viszony kialakítása a fogyatékossgal élő személyekkel és családtagjaikkal, az esélyegyenlőség elősegítése, a sérült személyek önérvényesítő képességének erősítése, az önálló életvitelhez való hozzásegítés, továbbá az életminőség javítása a foglalkoztatással, a művészeti fejlesztéssel, a rekreációs lehetőségek biztosításával, csoportos és egyéni mozgásfejlesztéssel és életvezetési tanácsadással.

Az Intézményben a személyi feltételek jelenleg a jogszabályi előírásoknak megfelelően biztosítottak, azonban az intézményvezető tájékoztatása szerint a nappali ellátásban is tapasztalható a szakemberhiány és rengeteg energiát fektetnek abba, hogy megfelelő szakembereket foglalkoztassanak.

A jelentés megállapította, hogy az ingergazdag infrastrukturális környezet és családi légkör hozzájárul a fogyatékossgal élő személyek méltó életkörülményeinek biztosításához. Emellett kiemelendő az Intézmény vezetőségének és valamennyi munkatársának szakmai elhivatottsága, amely az emberi jogi szemlélet alapján teljes mértékben tiszteletben tartja az Intézményben ellátott fogyatékossgal élő személyek egyéni autonómiáját, támogatja az önrendelkezésük kiteljesedését, fejlődését. A közösségi életbe való befogadással, a társadalmi szemlélet formálással kapcsolatban tett kezdeményezéseik meghatározó mértékben hozzájárulnak az érintett személyek életminőségének javulásához, az alapvető jogaik és a CRPD-ben rögzítettek minél szélesebb körben való érvényesüléséhez.

Udvar és foglalkoztató a Fogd a Kezem Alapítvány Terápia- és Munkaotthonban

A független mechanizmus keretében folytatott vizsgálat feltárta, hogy az Intézmény működési alapelvei, az infrastrukturális adottságai, személyi és tárgyi feltételei kiemelt színvonalon biztosítanak az ellátott fogyatékossgal élő személyek emberi méltóságát, személyes autonómiáját tiszteletben tartó szolgáltatást. *Mindezekre tekintettel az alapvető jogok biztos a az Intézmény működésével kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszasságot nem állapított meg, és így intézkedést sem fogalmazott meg.*

A Mohács-Kölked Református Társegyegyházközség Pándy Kálmán Otthona intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2778/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának munkatársai 2023. július 25-én *tettek helyszíni látogatást* a mohácsi Mohács-Kölked Református Társegyegyházközség Pándy Kálmán Otthona intézményben. Az Intézmény ápoló és gondozó részlegében 83 fő pszichiátriai betegnek és 50 fő értelmileg és halmozottan akadályozott személynek biztosítanak teljes körű ellátást, országos ellátási területtel. Az intézmény emellett 28 fogyatékossgal élő személynek, 28 pszichiátriai betegnek biztosít támogatott lakhatás szolgáltatást, Baranya vármegye területére korlátozódva, 30 fő fogyatékossgal élő személy számára pedig nappali ellátást. A rendelkezésre álló dokumentumok alapján az Intézmény határozatlan időre érvényes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik.

Az Intézmény vonatkozásában a vizsgálat során megállapítást nyert, hogy a tárgyi és infrastrukturális feltételei, a bentlakásos intézmények többsége által biztosított lehetőségekhez képest magasabb színvonalon segítik és támogatják a fogyatékossgal élő személyek és pszichiátriai betegek önálló életvitelének és méltó életkörülményeinek megvalósulását. Az Intézményben megvalósuló fejlesztő foglalkoztatás példaértékűnek tekinthető.

Lakószoba és kerámiaműhely a Mohács-Kölked Református Társegyegyházközség Pándy Kálmán Otthonában

Az Intézmény a felnőttkorú fogyatékossgal élő személyek és pszichiátriai betegek számára megfelelő színvonalon biztosítja az ápoláson, gondozáson, felügyeleten és szocioterápiás foglalkozásokon túl, a családi és társadalmi kapcsolatok fenntartásának feltételeit, a változatos élmények megélésének lehetőségét, a szabad vallásgyakorlást, amelyek során figyelemmel vannak a fogyatékossgal élő személyeket megillető alapvető jogok érvényesülésére.

A vizsgálat során nem merült fel az Intézmény működése és feladatellátása kapcsán alapvető joggal összefüggő visszasság gyanúja, így az ombudsman intézkedést sem tett.

A Fogyatékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit Kft. intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2786/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának munkatársai 2023. július 25-én tettek helyszíni látogatást a szombathelyi Fogyatékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit Kft. intézményben.

Az Intézmény által működtetett Fogyatékos Emberek Nappali Szolgálata szociális alapszolgáltatás keretében a Szombathelyen és Szombathely járás településein állandó lakcímmel rendelkező vagy életvitelszerűen ott tartózkodó fogyatékossgal élő személyek nappali intézményi ellátását biztosítja. A működési engedély szerinti férőhelyek száma 65 fő. A vizsgálat időpontjában 60 fő nappali ellátásáról gondoskodott az intézmény. A fejlesztő foglalkoztatásban résztvevők a nappali ellátás ellátottjai közül kerülnek ki. A vizsgálat időpontjában 21 fő ellátott vett részt foglalkoztatásban. Az intézmény határozatlan időre érvényes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik. Az Intézmény a rendelkezésre bocsátott dokumentumok, valamint a helyszíni vizsgálat során tapasztaltak alapján a nappali ellátást biztosító intézményekkel szemben támasztott alapvető jogszabályi előírásoknak megfelelően működik.

Sószoba és foglalkoztató a Fogyatékkal Élőket és Hajléktalanokat Ellátó Közhasznú Nonprofit Kft. intézményben

Az Intézmény Nappali Szolgálatában a személyi feltételek a jogszabályi előírásoknak megfelelően biztosítottak, a dolgozók rendelkeznek az abban előírt szakmai képesítésekkel. Az Intézmény működése során kiemelt figyelmet fordít a munkavállalók jóllétére, a magánélet, illetve a munka összehangolásának támogatására. Az elmúlt időszak családbarát intézkedéseinek köszönhetően az Intézmény elnyerte a Családbarát Munkahely címet.

Az Intézmény elkötelezett továbbá az Európai Unió nemi esélyegyenlőségi stratégiájának szervezeten belüli megvalósítására, ezért döntött a Nemek Közötti Esélyegyenlőségi Terv elkészítéséről. A terv célkitűzése, hogy megfogalmazza a legfontosabb esélyegyenlőségi stratégiákat, és ezáltal olyan intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik a nemek közötti egyenlőség teljes körű megvalósítását az Intézményben. Az Intézmény érzékenyítő programjaival jelen van az oktatási intézményekben, kiemelt figyelmet fordít a társintézményekkel való kapcsolattartásra, a közösségi fejlesztésre és az integráció minél szélesebb körű megvalósítására. Az Intézmény jövőbeli tervei között szerepel a szolgáltatási rendszerének bővítése a támogatott lakhatás szolgáltatás bevezetésével. A FOF2022-es projekt keretében megvalósuló támogatott lakhatásra felkészítő program a Vas vármegye területén élő értelmi fogyatékosokkal élő emberek és családjaik számára tervez segítséget nyújtani.

Az alapvető jogok biztosa megállapította, hogy az Intézmény a fogyatékosokkal élő személyek önálló életvitelének támogatását magas szinten figyelembe véve működik. Az ellátottak nappali ellátása, foglalkoztatása és egyéni képességeik fejlesztése egyaránt biztosított, melynek során – a hazai és nemzetközi előírások szerinti működés biztosítása mellett – figyelemmel vannak a fogyatékosokkal élő személyeket megillető alapvető jogok érvényesülésére. *Mindezekre tekintettel az ombudsman az Intézmény működése vonatkozásában alapvető joggal összefüggő visszasságot nem állapított meg, így intézkedés megtételére sem került sor.*

A Rózsakert Integrált Szociális Intézmény Vas Vármegye intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2787/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosa munkatársai 2023. szeptember 7-én tettek helyszíni látogatást a sajtoskálai Rózsakert Integrált Szociális Intézmény Vas Vármegye intézményben. Az Intézményben a vizsgálat időpontjában a Vas Vármegyei Kormányhivatal által elrendelt létszámfelvételi zárlat volt érvényben mindaddig, amíg a jogszabályban előírt követelmények, személyi és tárgyi feltételek nem teljesülnek. A zárlat jelentős nehézséget okoz a vármegyei illetékességű pszichiátriai betegek otthonaiban várakozók elhelyezésében, mivel az igényekhez képest egyébként is csekély a vármegyében a pszichiátriai otthoni férőhelyek száma.

A székhelyintézmény engedélyezett ellátotti létszám 140 fő, de a létszámfelvételi zárlat következtében a vizsgálat időpontjában betöltött létszám 78 fő volt. Az intézményhez tartozó rehabilitációs célú Harangvirág Lakóotthon 12 fő pszichiátriai beteg személy elhelyezésére alkalmas, a vizsgálat időpontjában azonban csak 9 lakója volt.

A vizsgálat feltárta, hogy a rendelkezésre álló szakmai létszám a lecsökkent ellátotti létszám ellenére sem felel meg a jogszabályi előírásoknak. Az üres álláshelyek a folyamatos álláshirdetések ellenére sem betölthetőek. Ennek oka – a kapott tájékoztatások szerint – a nem versenyképes bérezés, a határ közelsége, valamint a kórházak „munkaerő elszívó” hatása. A szabadságok ütemterv szerinti kiadása nem elvárható, az Intézmény dolgozói túlterheltek. Jelentős a rendkívüli munkavégzés elrendelése és a kereten felüli munkavégzés is. A létszámfelvételi zárlat következtében a lakólétszám lecsökkent, csökkent a nagylétszámú szobák száma, illetve az egy ellátottra jutó lakóterület nagysága is növekedett, így az ellátottanként 6 m² lakóterület, a zuhanyzók és nemenkénti illemhelyek száma megfelel a jogszabályi előírásoknak, az ellátottak 3, illetve 4 ágyas szobákban történő elhelyezése, valamint a gondozási egységenként legalább 20 m² alapterületű közösségi együttlétre szolgáló helyiség jelenleg biztosított. Kiderült azonban, hogy a Sajtoskáli Székhelyintézményben és a Harangvirág Lakóotthonban az akadálymentes közlekedés nem biztosított, az ellátottak részére lift nem áll rendelkezésre az épületekben. A zuhanyzók és a mellékhelyiségek csak részben akadálymentesek. A Vas Vármegyei Kormányhivatal a hiányos személyi feltételek mellett pedig a tárgyi feltételek hiányára is hivatkozott a felvételi zárlat elrendelésekor.

Lakószoba, valamint közösségi tér a Rózsakert Integrált Szociális Intézmény Vas Vármegye intézményben

Az alapvető jogok biztosa megállapította, hogy az Intézményben tapasztalható fennálló nagyarányú dolgozói létszámihiány, a hiányos elhelyezési körülmények – akadálymentesség és a tárgyi feltételek hiánya – az érintett pszichiátriai beteg személyek vonatkozásában a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével, az érintett fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem.

Az alapvető jogok biztosa felkérte a belügyminisztert, hogy szakértők bevonásával tekintse át a szociális szféra szakember ellátottságának helyzetét és gondoskodjon olyan stratégia, illetve célzott intézkedések kidolgozásáról, amelyek mentén a szociális ellátás megfelelő szakmai színvonalú és az ellátott személyek alapvető jogait érvényre juttató működtetése biztosítható, a munkaerőhiány orvosolható. Az ombudsman felkérte továbbá a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Vas Vármegyei Kirendeltsége és a Rózsakert Integrált Szociális Intézmény vezetőjét, hogy intézkedjenek a személyi és tárgyi feltételek megfelelő biztosítása érdekében,

gondoskodjanak az épület állagmegóvásáról, felújításáról az akadálymentes környezet biztosításáról, hogy az Intézmény lakói méltó körülmények között élhessenek alapvető jogaik érvényesülése mellett. Végül kezdeményezte az alapvető jogok biztosa a Vas Vármegyei Kormányhivatal vezetőjénél, hogy kísérelje figyelemmel és segítse az Intézmény jogszabályoknak megfelelő működését annak érdekében, hogy az Intézményben élő ellátottak alapjogai maradéktalanul érvényesüljenek.

A jelentés utóélete

A Vas Vármegyei Kormányhivatal válaszelevelében tájékoztatta az alapvető jogok biztosát, hogy ellenőrzései alkalmával alapvető szempontnak tekinti a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 94/E. § (1) és (4) bekezdéseiben rögzített előírások érvényre juttatását.

A 2023. évi rendes ellenőrzés keretében a Kormányhivatal részéről mind a személyi, mind a tárgyi feltételekben fennálló hiányosságok megállapításra kerültek. A felmerült és folyamatában fennálló hiányosságok megszüntetése tekintetében a Kormányhivatal az Intézmény fenntartója felé felszólítással élt. A Kormányhivatal a jogszabályok előírásait figyelembe véve, a jövőben is kiemelt figyelmet fordít az Intézmény jogszerű működtetésére, annak elősegítésére, továbbá az Intézményben élő ellátottak alapvető jogainak védelmére, érdekeiknek maradéktalan érvényesülésére.

Az intézményvezető tájékoztatást nyújtott arról, hogy a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatósággal együttműködve, a jelentésben megfogalmazott észrevételek alapján, a hiányosságok megszüntetése érdekében, határidőkhöz kötött intézkedési tervet készítettek és elkezdtek a megvalósítási munkálatok és tervek előkészítését.

A belügyminiszter a jelentésben megfogalmazott intézkedésekkel kapcsolatban tájékoztatást nyújtott arról, hogy a Kormány áttekinti és megvizsgálja a szociális és gyermekvédelmi ágazat helyzetét, és a szükséges intézkedéseket meghozza a szakmai színvonal és a szakember ellátottság javítása érdekében.

A Gondoskodás Alapítvány, Add a kezed Lakóotthona intézmény helyszíni vizsgálata

AJB-2795/2023.

A független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának munkatársai 2023. október 10-én tettek helyszíni látogatást a mezőkövesdi Gondoskodás Alapítvány, Add a kezed Lakóotthona intézményben. A Lakóotthon 14 ellátottja között értelmileg akadályozott (enyhe, közép- és súlyosan értelmi fogyatékossgal élő személyek), halmozottan sérült (közép és súlyos értelmi fogyatékossgal mellett másodlagos sérülésként hallás sérülés, látássérülés vagy egyéb fogyatékossgal társul) személyeket tartanak nyilván. A Lakóotthon mellett azonos telephelyen a fenntartó Gondoskodás Alapítvány nappali ellátást is biztosít fogyatékossgal élő személyek számára, három gondozási csoportban, összesen 24 fő részére. Az intézmény határozatlan időre érvényes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik.

Gondoskodás Alapítvány, Add a kezed Lakóotthona

Az Add a Kezed Lakóotthon vonatkozásában a független mechanizmus keretében folytatott vizsgálat feltárta, hogy a Lakóotthon működési alapelvei, az intézmény maximális befogadó mérete, személyi és tárgyi feltételeivel kiemelt színvonalon biztosítja az ellátottak méltó életkörülményeit, a képességeik fejlesztését, a megfelelő egészségügyi ellátását. A Lakóotthon vezetője előadta, hogy az intézményben nem okoz problémát a máshol jellemző szakemberhiány. A helyszíni vizsgálat idején megfelelő számú és végzettségű, szakmailag elhivatott szakember dolgozott segítőként az intézményben. Kiemelést érdemel azonban az intézményvezető törekvése a dolgozók szakmai és anyagi megbecsülésére. A vizsgálat során a Lakóotthon működésével kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszásság nem merült fel, ezért az alapvető jogok biztosa a jelentésben ombudsmani intézkedést nem tett.

A jelentésben a Lakóotthon működése kapcsán alapvető joggal összefüggő visszássággal kapcsolatos megállapításra és ombudsmani intézkedés megtételére nem került sor.

5.3 A Független Mechanizmus jogalkotással kapcsolatos tevékenysége

5.3.1. A független mechanizmus jelentéseiben megfogalmazott javaslatok

Az alapvető jogok biztosa, a független mechanizmus keretében egyfelől a helyszíni ellenőrzései útján valósítja meg a fogyatékossgal élő személyeket ellátó intézmények működésére irányadó jogszabályok gyakorlatorientált felülvizsgálatát, ugyanis a látogatásai során végzett megfigyelései és tapasztalatai bemutatásával, továbbá azok kritikai értékelésével alátámasztott jogalkotási ajánlásaival ösztönzi a hazai jogalkotást a CRPD rendelkezéseinek minél teljesebb érvényesülése érdekében. Amennyiben a látogatás során feltárt körülmények valamely jogszabály felesleges, nem egyértelmű vagy nem megfelelő rendelkezésére, illetve valamely kérdés jogi szabályozásának hiányára vagy hiányosságára, vagy CRPD rendelkezéseibe ütközésére vezethető vissza, abban az esetben jogszabály módosítását, hatályon kívül helyezését vagy előkészítését javasolhatja.³²

Az alapvető jogok biztosa vizsgálati tapasztalatain kívül az egyéni panaszbeadványok, civil szervezetek jelzései, illetve sajtófigyelése útján juthat olyan megállapításra, amely szerint egy jogszabályi rendelkezés, esetleg annak hiánya, vagy az alkalmazásának problémái a

³² Ajb. 37. § szakasz

fogyatékossgal élő személyek alapvető jogával összefüggésben visszasság bekövetkezésének lehetőségét hordozza magában, vagy ellentétes a CRPD valamely rendelkezésével.

Az alapvető jogok biztosa a független mechanizmus 2023. évben kiadott vizsgálati jelentéseiben egy alkalommal kezdeményezte olyan munkacsoport felállítását, amelynek tevékenysége a hatályos szabályozás felülvizsgálatát eredményezheti:

Egy pszichoszociális fogyatékossgal élő személy ellátási körülményeivel kapcsolatos ügyben³³ az alapvető jogok biztosa felkérte a belügyminisztert, hogy biztosítsa és támogassa – a szaktárca érintett szakterületeinek és a fogyatékossgal élő személyek érdekeit képviselő szervezetek részvételével – egy olyan munkacsoport felállítását és ütemterv szerinti működését, amely feltérképezi a szükségleteket és előkészíti a CRPD Bizottság 2022. május 20-án kiadott CRPD/C/HUN/CO/2-3. számú Záróészrevételeinek 28., 29. pontjaiban javasoltak³⁴ érdemi érvényesülését garantáló intézkedéseket.

5.3.2. Jogsabályok tervezetével kapcsolatos jogosítványok

Az Ajbt. 2. § (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa véleményezi a feladat- és hatáskörét érintő jogsabályok tervezetét, valamint javaslatot tehet az alapvető jogokat érintő jogsabályok módosítására, megalkotására, illetve nemzetközi szerződés kötelező hatályának elismerésére.

A független mechanizmus feladatainak ellátása körében az alapvető jogok biztosa véleményezi továbbá a fogyatékossgügyet érintő jogsabályok tervezeteit, javaslatokat fogalmaz meg a fogyatékossgügyet érintő jogsabályok és közjogi szervezetsabályozó eszközök megalkotására, módosítására.³⁵

A jogalkotásról szóló törvény szerint a jogsabály előkészítője köteles gondoskodni arról, hogy ha a törvény valamely szervezet számára kifejezetten jogot biztosít a jogállását vagy a feladatkörét érintő jogsabályok tervezeteinek véleményezésére, úgy ezzel a joggal élhessen.³⁶ Az alapvető jogok biztosa, a független mechanizmus feladatainak ellátása körében a jogsabálytervezetek véleményezése során különös figyelmet fordít arra, hogy a javasolt normaszöveg a CRPD rendelkezéseivel összhangban álljon, az a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlőségének előmozdítását szolgálja.

Az alapvető jogok biztosa a jogsabálytervezetek véleményezésekor minden esetben fenntartja a jogot arra, hogy ha a tervezet elfogadását követően olyan – előre nem látható –, az alapvető jogok érvényesülését sértő vagy közvetlenül veszélyeztető visszasságot észlel, amely a szabályozás hiányosságaira vezethető vissza, az Ajbt. 37. § szakasza alapján utólag is kezdeményezze a jogsabály módosítását.

Az ombudsman jogsabálytervezetek kapcsán kifejtett véleményének nincs kötelező ereje, de azok alapjogvédelmi megközelítése segítheti a kodifikációs munka eredményességét, az esetleges hiányosságok, ellentmondások kiküszöbölését.

³³ A független mechanizmus AJB-901/2023. számú jelentése

³⁴ A CRPD Bizottság – Magyarország összevont második és harmadik időszakos jelentésével kapcsolatos Záróészrevételeiben rögzítettek szerint hátrányosan megkülönböztetőnek tartja az Eütv. azon rendelkezéseit, amelyek lehetővé teszik a pszichoszociális fogyatékossgal élő személyek személyes szabadságtól való önkényes megfosztását és gyógyintézetben való elhelyezését, fogyatékossg és vélt veszélyesség alapján. A személyes szabadsághoz és biztonsághoz való jog jogi garanciáinak hiányát kifogásolta a Bizottság a pszichiátriai intézményekben, beleértve az igazságügyi pszichiátriai intézeteket is, ahol a fogyatékossgal élő személyek fogva tartása és orvosi kezelése határozatlan ideig tarthat, még akkor is, ha az időszakos bírósági felülvizsgálat úgy ítéli meg, hogy a kezelés és a fogva tartás már nem szükséges.

³⁵ Ajbt. 39/O.§ (5) bekezdés a) pontja

³⁶ Lásd a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 19. § (1) bekezdését.

A jogszabály előkészítéséért felelős szervek jogszabálytervezetek véleményezésére történő felkéréseinek teljesítése körében az alapvető jogok biztosa, a független mechanizmus feladatainak ellátásához kapcsolódóan 2023-ban véleményezésre bocsátott öt tervezetből az alábbi két tervezet vonatkozásában fogalmazott meg érdemi észrevételt:

A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.) fogyatékosági támogatásra jogosultak körét szabályozó rendelkezéseinek módosítása

Az alapvető jogok biztosa mindenekelőtt üdvözölte az az évek óta várt szabályozást, amely a fogyatékosági támogatásra jogosultság körében meghatározza a „beszéd fogyatékoságot” és annak kritériumait, új rendelkezésként a Fot. 23. § (1) bekezdés g) pontjában rögzítve. A beszéd fogyatékosággal élő emberek támogatásának előmozdítása érdekében az utóbbi években több ombudsmani jelentés is készült.

Az alapvető jogok biztosa – az ENSZ Egyezmény szerinti független mechanizmus keretében eljárva – a tervezettel kapcsolatban érdemi észrevételt is megfogalmazott a „súlyos fogyatékos állapot”, mint támogatási feltétel fogalmi kritériumát illetően, ugyanis a véleményezésre kapott törvénytervezet rendezetlenül hagyta a „súlyos fogyatékoság” és a „középsúlyos fogyatékos állapot” egymáshoz viszonyulását. Különösen a középsúlyos állapot jogi mibenléte okoz értelmezési zavart a jogalkalmazás terén, mivel a törvény szövege több helyen önálló jogi kategóriaként való jogi megítélésre utal. A fogyatékosági támogatásra jogosult állapotok, illetve fogalmak egyértelmű meghatározását a Fot. 30. § (1) bekezdés a) pontjában írt felhatalmazás alapján kiadott, a súlyos fogyatékoság minősítésének és felülvizsgálatának, valamint a fogyatékosági támogatás folyósításának szabályairól szóló 141/2000. (VIII. 9.) Korm. rendelet tartalmazza, így ennek egyidejű módosítása elengedhetetlen. Az alapvető jogok biztosa felhívta a jogalkotó figyelmét, hogy a jogbiztonság érdekében szükséges, hogy a törvénytervezettel összhangban a végrehajtási rendelet is módosításra kerüljön.

A megváltozott munkaképességű munkavállalókat foglalkoztató munkáltatók akkreditációjáról, valamint a megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásához nyújtható költségvetési támogatásokról szóló 327/2012. (XI. 16.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Kr.) módosítása

A tervezet a Kr. 48. § (5) bekezdését kívánta módosítani. A Kr. általános szabálya szerint a rehabilitációs foglalkoztatás kapcsán kiírt pályázatok esetében az érintett kormányhivatal 3 költségvetési évre szóló keretszerződést köt a munkáltatóval. A módosítás következtében azonban – átmenetileg, de a 2023. év után a 2024-ben kiírt pályázaton is – a nyertes munkáltatóval a kormányhivatal csak 1 költségvetési évre köti meg a szerződést. Az előterjesztésből nem derült ki ennek az ideiglenes jellegű szabályozásnak az indoka.

Az alapvető jogok biztosa – az ENSZ Egyezmény szerinti független mechanizmusként eljárva – a jogszabálytervezettel kapcsolatban megjegyezte, hogy fontosnak tartja, hogy a szabályozás hatásait az előterjesztő – az érintett kormányhivatalok bevonásával – monitorozza, és e tapasztalatok ismeretében mérlegelje a kormányrendeletben szabályozott általános szerződéskötési rend visszaállíthatóságát.

6. A Független Mechanizmus hazai és nemzetközi kapcsolatai

A Főigazgatóság munkatársai a nemzetközi szervezetek által szervezett konferenciákon online formában vettek részt és kapcsolódtak a CRPD-vel összefüggésben szervezett konzultációkhoz és munkamegbeszélésekhez.

2023. július 28-án az alapvető jogok biztosa részvételével és kezdeményezésével kerekasztal-beszélgetésre került sor a Hivatal székhelyén, a fogyatékossgal élő emberek országos érdekképviseleti szervezetei képviselőinek részvételével. A kerekasztal-beszélgetés témáját az alapvető jogok biztosának a fogyatékossgügy területén kibővült jogosítványai, új eszközei és hatásköri korlátai, a független mechanizmus feladatainak ellátása keretében végzett tevékenysége, valamint a felállítandó fogyatékossgügyi tanácsadó testületre vonatkozó elképzelések képezték.

A Fogyatékossgügyi Főosztály munkatársa 2023. szeptember 6-án részt vett az ENSZ Nemzeti Emberi Jogi Intézményeinek Európai Hálózata (ENNHRI) CRPD online Munkacsoport ülésén. Az ülésen elhangzott, hogy a lett ombudsmani Hivatalnak a banki szolgáltatások egyenlő esélyű hozzáférhetősége vonatkozásában végzett vizsgálata számos olyan problémakört detektált, amely Magyarországon is aktuális kérdés. A CRPD Bizottság döntésében ajánlásokat címzett Magyarország számára a banki szolgáltatások minél teljesebb hozzáférhetősége érdekében. A független mechanizmus a kapcsolódó 2014-es ombudsmani jelentés óta bekövetkezett központi intézkedések vonatkozásában vizsgálatot indított. Az utóvizsgálat eredményeinek ismeretében megfontolandó a banki szolgáltatások teljes körű hozzáférhetősége vonatkozásában akár egy-egy jogsértést felvető témakör részletesebb aspektusú vizsgálata az érintett fogyatékossgal élő személyek érdekképviseleti szervezetei, a pénzügyi szolgáltatók szakmai szervezetei, valamint a felelős szaktárcákkal való együttműködés keretében.

A Fogyatékossgügyi Főosztály munkatársa 2023. szeptember 20-án online részt vett az ENSZ Nemzeti Emberi Jogi Intézményeinek Európai Hálózata (ENNHRI) CRPD Munkacsoport ülésén. Az ülésen elhangzott információ, hogy elérhető az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) kézikönyve, amely a független monitoring nemzeti kereteinek kialakításához útmutatóként szolgál. Célja, hogy támogassa az egyes országokat a CRPD nemzeti szintű végrehajtásának előrehaladását támogató mutatók kialakításában, javításában. A FRA Útmutató valós adatokra és gyakorlati tapasztalatokra épül; a hazai fogyatékossgügyi független mechanizmus működésének kialakításában és működtetésében érdemi segítséget jelenthet.

A Fogyatékossgügyi Főosztály és az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala más szervezeti egységeinek munkatársai is részt vettek 2023. október 25-én a Validity Alapítvány szervezésében „az ENSZ Irányelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a

veszélyhelyzeteket is című dokumentum” magyar fordításának ismertetésén és az ezzel összefüggésben szervezett panelbeszélgetésen.

A Főosztály két munkatársa 2023. november 23-án részt vett az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar 9. Fogyatékoságtudományi Konferenciáján.

A Főosztály munkatársa 2023. december 4-én részt vett a Validity Alapítvány szervezésében Amita Dhandra fogyatékosággal élő személyek emberi jogai nemzetközi szakértőjének előadásán.

7. Összefoglalás

Az Országgyűlés 2022. november 22-én elfogadta a Magyarország biztonságát szolgáló egyes törvények módosításáról szóló 2022. évi L. törvényt, amely módosította az Ajbt.-t is. A 2023. január 1-től hatályos módosítás eredményeként az alapvető jogok biztosa – *a civil társadalom, különösen a fogyatékosággal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával* – biztosítja a CRPD 33. cikk 2. pontja szerinti **független mechanizmus** feladatainak teljesítését.

A független mechanizmus legfontosabb feladata a CRPD-ben rögzített jogok érvényesülésének nemzeti szintű monitorozása, amely által segíteni, védeni, és ellenőrizni tudja a tagállami kötelezettségek végrehajtását.

Ugyan az alapvető jogok biztosa már az Ajbt. 2023. január 1-jén hatályba lépő módosítását megelőzően is megkülönböztetett figyelmet fordított a CRPD végrehajtásának ellenőrzésére, de az immár független mechanizmusként eljáró alapvető jogok biztosának kiemelt feladatává vált, hogy még hatékonyabb módon lássa el a fogyatékosággal élő személyek alapvető jogainak védelmét, bevonva a fogyatékos személyeket és az érdekükben fellépő szélesebb civil társadalom szereplőit.

Az Ajbt. új rendelkezései meghatározzák a független mechanizmus keretében folytatott ombudsmani eljárás és intézkedések kereteit. Az alapvető jogok biztosa így a független mechanizmushoz kötődő feladatkörében ombudsmani típusú vizsgálatokat folytathat, jogkörei azonban szélesebb körűek lettek az eljárásai általános szabályaihoz képest. Lehetővé vált, hogy az ombudsman – akár panaszbeadvány és felmerült alapjogi visszásság hiányában is – rendszeresen vizsgálja a fogyatékosággal élő emberek jogainak a CRPD előírásai szerinti érvényesülését.

A hatékonyabb alapjogvédelmet biztosítja továbbá, hogy az alapvető jogok biztosa ezentúl valamely természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat akkor is, ha a fogyatékosággal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

Az alapvető jogok biztosa a független mechanizmus keretében véleményezheti a fogyatékoságügyet érintő jogszabályok tervezeteit, javaslatokat fogalmazhat meg a fogyatékoságügyet érintő jogszabályok, közjogi szervezetszabályozó eszközök megalkotására, módosítására, valamint részt vehet a fogyatékosággal élő személyek esélyegyenlőségének megteremtését célzó Országos Fogyatékoságügyi Program, valamint az ahhoz kapcsolódó Intézkedési Tervek előkészítésében, e körben az előkészítést segítő javaslatokat fogalmazhat meg, továbbá véleményezi a Program, valamint az Intézkedési Tervek tervezeteit. Feladata e hatásköre keretében figyelemmel kísérni a Program végrehajtását, ennek körében véleményezni a Program, illetve az ahhoz kapcsolódó Intézkedési Tervek végrehajtásáról szóló beszámolókat, jogosult véleményezni továbbá a CRPD végrehajtásáról a Bizottság számára készített jelentést. Feladatai közé tartozik végül javaslatokat és ajánlásokat

tenni a Kormány tagjai számára a fogyatékossgal élő személyeket érintő kormányzati döntésekre, programokra, továbbá közreműködni azok előkészítésében, illetve együttműködni az Országos Fogyatékossgügyi Tanáccsal a független mechanizmus feladatainak ellátása során.

A független mechanizmus feladatai teljesítése körében az alapvető jogok biztosa személyesen és az e feladat teljesítésére általa felhatalmazott munkatársai útján is eljárhat, továbbá feladatainak teljesítésében való közreműködésre eseti vagy állandó jelleggel más szakértőket is felhatalmazhat. A független mechanizmus feladatait a Hivatal elkülönült és kiterjedt jogosítványokkal rendelkező szervezeti egysége, a **Fogyatékossgügyi Főigazgatóság** látja el, a decentralizáció jegyében debreceni telephelyen, de országos hatáskörrel.

A CRPD szerinti mandátumának hatékonyabb ellátása érdekében az alapvető jogok biztosa a civil társadalommal való szoros együttműködés és a független mechanizmus feladatainak teljesítésével összefüggő feladatai ellátása érdekében, a fogyatékossgal élő személyek jogait érintően kiemelkedő elméleti tudással vagy gyakorlati tapasztalattal rendelkező szaktekintélyekből, illetve a fogyatékossgal élőket képviselő szervezetek delegáltjaiból álló, a civil társadalmat reprezentáló **Fogyatékossgügyi Tanácsadó Testületet** állított fel. A Tanácsadó Testület a szakmai konzultáció fórumaként segíti az alapvető jogok biztosát. A Tanácsadó Testület munkájában történő részvételre az alapvető jogok biztosa pályázati felhívást jelentetett meg a Hivatal honlapján. A pályázat elbírálása során valamennyi pályázó szervezet pályázatát elfogadta, de arra figyelemmel, hogy történelmi küldetésüknek megfelelően az egyházak szerepvállalása is kiemelkedő a fogyatékos személyek számára nyújtott szolgáltatások és intézményi ellátás terén, az alapvető jogok biztosa felkérte a történelmi egyházak és egyes szeretetszolgálatok, továbbá a fogyatékossgtudomány nemzetközi irányvonalainak holisztikus képviselete érdekében az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Fogyatékossg és Társadalmi Részvétel Intézete képviselőjét is a Tanácsadó Testület munkájában történő részvételre. A széles társadalmi részvételt biztosító testület 28 taggal kezdte meg a működését.

A fogyatékossgügyi független mechanizmus feladatainak teljesítése körében az alapvető jogok biztosa az egyes egyéni panasszal érintett körülményeket, hatósági döntéseket vizsgálatán túl, a fogyatékos személyek CRPD-ben biztosított jogainak érvényesítése érdekében tágabb hatókörű, átfogó, hivatalból indított vizsgálatokat is kezdeményez.

A független mechanizmus 2023. évben indított **vizsgálatainak fókuszába** a szolgáltatásokhoz való egyenlő esélyű hozzáférés monitorozása, a fekvőbeteg és szociális bentlakásos intézmények, illetve a fogyatékossgal élő személyek számára szolgáltatást nyújtó egyéb intézmények működésének, és az ellátottak életkörülményeinek figyelemmel kísérése; a többszörösen hátrányos helyzetű csoportok (fogyatékossgal élő nők, gyermekek) körülményeinek feltárása, a fogyatékossgal élő személyek nagyobb csoportját érintő korábbi biztosi jelentésekben megfogalmazott intézkedési javaslatok megvalósulásának utánkvetése került.

A Főigazgatóság, a független mechanizmus feladatainak teljesítése körében 2023. évben összesen 121 ügyet kezelt, amelyek során szinte valamennyi fogyatékossgai csoport megjelent az alapvető jogok biztosa látókörében. A Főigazgatósághoz 69 új, fogyatékossgüggyel összefüggő egyéni panaszbeadvány érkezett, továbbá 12 egyéni beadvány alapján indult, 2022. évben még le nem zárt ügyet vett át új szervezeti egységként. Mindezekon felül 41 esetben hivatalból indult eljárás. Az alapvető jogok biztosa, a független mechanizmus feladatainak teljesítése körében a tárgyévben 2 egyéni panasz beadvány alapján indult ügyben, valamint 14 hivatalból indult ügyben adott ki jelentést.